

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН імені О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Завідувач випускової кафедри _____
«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол № 2 від «25» жовтня 2022 р.

**ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ**

На здобуття освітнього рівня «бакалавр»,
галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 032 Історія та археологія
Освітньо-професійна програма:
Історія та археологія

Термін навчання: 3 роки 10 місяців
на основі повної загальної середньої освіти

Чернігів - 2022

Пояснювальна записка

Підсумкова атестація здобувачів вищої освіти є формою перевірки й оцінки теоретичної та практичної підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 032 Історія та археологія. Атестація проводиться у формі комплексного екзамену. Для її проведення створюється Екзаменаційна комісія у складі голови та членів комісії.

Мета екзамену полягає у виявленні рівня сформованості загальних та фахових компетентностей, а також досягнення програмних результатів навчання з освітніх компонентів, включених до освітньої програми.

До складання комплексного іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, які повністю виконали навчальний план, тобто склали усі контрольні заходи з дисциплін внесених до індивідуального навчального плану студента та пройшли усі види практичної підготовки.

На комплексний екзамен виносяться питання, найбільш важливі для виявлення рівня загальної та фахової компетенції майбутнього історика, вчителя історії, археолога.

СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Стародавня історія України.

Першопочатки людського життя на території сучасної України. Палеоліт. Мезоліт. Неоліт. Родоплемянний лад та його особливості. Виникнення скотарства і землеробства. Епоха енеоліту та її основні ознаки. Трипільська культура. Господарство і побут трипільців. Скотарі Степу. Ранній залізний вік. Кіммерійці. Скіфи. Розквіт скіфської держави. Сармати. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Державне, господарське та духовне життя в містах-колоніях Північного Причорномор'я. Боспорське царство. Давні слов'яни. Прабатьківщина слов'ян. Речові пам'ятки давніх слов'ян. Писемні джерела. Суспільне та господарське життя давніх слов'ян. Слов'яни під час Великого переселення народів. Зародження сучасних східнослов'янських народів. Витоки українського народу.

Виникнення та розквіт Київської Русі.

Головні джерела вивчення історії Київської Русі. Історіографія проблеми. Виникнення держави у східних слов'ян. «Норманська теорія» походження Давньоруської держави. Боротьба між норманістами й анти-норманістами в дореволюційній російській та українській історіографії. Питання про походження Київської Русі в сучасній історіографії. Етимологія етноніму і етнотопоніму «Русь». Князь Аскольд, його походи на Візантію. Правління Олега. Князь Ігор. Внутрішня політика великокнязівської влади. Полюддя Правління княгині Ольги та князя Святослава. Київська держава за часів князя Володимира Великого. Завершення об'єднання східнослов'янських племен. Впровадження християнства як державної релігії, його історичне значення. Ярослав Мудрий та його доба. Триумвірат Ярославичів. І з'їзд князів Київської Русі в Любечі 1097 р. та його наслідки. Князювання Володимира Мономаха.

Київська Русь за часів роздробленості та боротьба з монгольською навалю.

Питання про розпад Київської Русі в сучасній історіографії. Причини роздробленості Київської Русі та її сутність. Династичний переворот 1139 р. і Всеволод Ольгович. Феодальна війна 1146–1169 рр. Політичний і економічний розвиток Київського, Чернігово-Сіверського, Переяславського князівств середини XII – першої половини XIII ст. Боротьба за київський стіл. Галицька й Волинська землі: утворення і зростання князівств. Піднесення Галицького князівства за Ярослава Осмомисла. Утворення Галицько-Волинської держави. Утвердження Данила Романовича в Галичі. Внутрішня та зовнішня політика Данила Романовича. Наступники Данила Галицького. Останні галицько-волинські князі. Монгольська навала на українські землі. Перший похід монголів на Русь. Вторгнення хана Батия на землі південно-західної Русі. Михайло Чернігівський та його загибель у Золотій Орді. Золотоординське ярмо. Зростання роздробленості і входження південно-руських земель до складу Великого князівства Литовського.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ

Включення українських земель до складу Великого Князівства Литовського та їх політичне становище у XIV – першій половині XVI ст.

Боротьба Польщі, Угорщини та Литви за Галицько-Волинську спадщину. Входження українських земель до складу Великого князівства Литовського. Політичне становище українських земель після включення до ВКЛ. Кревська унія та зміни у становищі українських земель. Правління князя Вітовта. Городельська унія. Відновлення та остаточна ліквідація Київського та Волинського удільних князівств. Московсько-литовські війни кінця XV – початку XVI ст.

Люблінська та Берестейська унії: причини укладання, зміст та наслідки для українських земель.

Передумови та причини Люблінської унії. Люблінський сейм і унія 1569 р. Перехід до складу Польщі Київщини, Волині, Брацлавщини. Наслідки Люблінської унії для українських земель. Причини укладання та зміст Берестейської унії. Загострення національно-релігійного протистояння.

Етапи формування українського козацтва наприкінці XV – у першій половині XVII ст.

Причини виникнення українського козацтва. Перші згадки про українських козаків. Козакування населення прикордоння в першій половині XVI ст. Козацькі реформи Сигізмунда II Августа та Стефана Баторія. Запорозька Січ та її військово-адміністративний устрій. Походи козаків. Діяльність П.Сагайдачного. Зростання і зміцнення козацького стану на початку XVII ст. Козацько-селянські повстання 1625–1638 рр.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДОБИ ГЕТЬМАНЩИНИ

Українська національна революція XVII ст.: причини, характер характеристика головних етапів.

Становище українських земель у Речі посполитій. Імперська політика польської правлячої еліти на українських землях. Козацтво як виразник політичних, національних інтересів українського народу. Шляхетська колонізація українських земель, поширення фільварково-панщинної системи господарювання, закріпачення українського селянства. Утиски Православної Церкви та української культури. Національно-визвольний, соціальний і релігійний характер Української національної революції.

Головні етапи. I етап (лютий 1648 – червень 1652 рр.): найвище піднесення боротьби, виборення козацькою Україною незалежності. II етап (червень 1652 – серпень 1657 рр.): погіршення внутрішньо- і зовнішньополітичного становища козацької України, прийняття царської протекції та провал визвольного походу в західноукраїнські землі. III етап (серпень 1657 – червень 1663 рр.): громадянська війна і розкол Української козацької держави. IV етап (липень 1663 – червень 1668 рр.): боротьба національно-патріотичних сил за воз'єднання Української держави. V етап (червень 1668 – вересень 1676 рр.): боротьба за відновлення державної незалежності, криза і поразка революції.

Українська козацька держава: основні етапи політичної історії.

Українська національна революція XVII ст. і становлення Української козацької держави. Україна на зламі XVII – XVIII ст.: боротьба за державну незалежність. Україна в першій половині XVIII ст.: боротьба за збереження

української автономії. Українські землі у другій половині XVIII ст.: інкорпораційна політика російського уряду.

Культура України доби Гетьманщини.

Стильові особливості української культури. Бароко, рококо, класицизм. Початкова освіта. Чернігівський, Харківський та Переяславський колегіуми. Києво-Могилянська академія. Наукові знання. Українське письменство. Історичні твори. Книгодрукування. Музика. Театр. Розвиток українського мистецтва. Архітектура. Скульптура. Графіка. Живопис. Декоративно-ужиткове мистецтво.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ XIX СТ.

Західноукраїнські землі у XIX ст.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Австро-Угорської імперії. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях під час революції 1848–1849 рр. Виникнення перших політичних партій. Становище промисловості та сільського господарства на початку XX ст. Кооперативний рух. Діяльність політичних, національно-культурних і військово-спортивних організацій на західноукраїнських землях. Реформа виборчої системи. Боротьба за створення українського університету. Трудова еміграція.

Українське національне відродження кінця XVIII – початку XX ст.

Ідейні витоки, зміст та етапи українського національного відродження кінця XVIII – початку XX ст. Методологічні дискусії у висвітленні становлення модерної української нації. Загальна періодизація українського відродження (модерного націотворення). Центри українського національного руху під російською та австрійською владою в кінці XVIII – початку XX ст.

Реформи 60-70-х рр. XIX ст. в Російській імперії та їх наслідки для України.

Історичні передумови скасування кріпацтва. Законодавчі акти аграрної реформи 1861 р. та особливості проведення її в Україні. Реформи адміністративно-політичного управління 1860–1870 рр. (судова, земська, міська, військова, фінансова, освітня, цензурна), їх вплив на соціально-економічне та політичне становище України.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX СТ.

Україна в роки Першої світової війни (1914–1918).

Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Війна та українські політичні партії і рухи. Головна українська рада. Союз Визволення України. Воєнні дії на території України в 1914–1917 рр. Українці в арміях воюючих держав. Українські січові стрільці. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях 1914–1917 рр. Повсякденне життя на фронті і у тилу. Економічні та соціально-політичні наслідки війни для України.

Національно-державне будівництво в Україні за Центральної Ради

Лютнева революція в Петрограді. Утворення Української Центральної Ради. Всеукраїнський національний конгрес. Українізація армії. Вільне козацтво. I Універсал Центральної Ради. Проголошення автономії України. Утворення Генерального секретаріату. II Універсал УЦР. Збройний виступ самостійників.

III Універсал УЦР. Внутрішня та зовнішня політика Центральної Ради після проголошення Української Народної Республіки. Перша війна більшовицької Росії з УНР. Бій під Крутами. IV Універсал УЦР: проголошення незалежності УНР. Більшовицько-російська окупація України. Мирний договір УНР із Центральними державами. Вигнання більшовиків із території УНР. Законотворча діяльність УЦР взимку–навесні 1918 р. Конституція УНР. Причини падіння та історичне значення Центральної Ради.

Основні етапи Української революції 1917–1921 рр.

Причини, рушійні сили та періодизація Української революції 1917–1921 рр. Утворення та діяльність Української Центральної Ради. Українська Держава П.П.Скоропадського: її внутрішня та зовнішня політика. Внутрішня та зовнішня політика Директорії УНР. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. Утворення ЗУНР. Уроки та причини поразки Української революції. Утвердження радянської влади в Україні.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Україна в роки Другої світової війни.

Приєднання основної частини західноукраїнських земель до СРСР та їх «радянська». Початок радянсько-німецької війни. Окупація України військами Німеччини та її союзників. Нацистський окупаційний режим. Рух Опору в Україні. Визволення України. Наслідки Другої світової війни для України. Українська культура доби Другої світової війни.

Україна в середині 1940-х – 1991 р.: основні тенденції розвитку.

Суспільно-політичне та соціально-економічне становище українських земель після закінчення Другої світової війни. Україна в умовах «десталінізації» (1956-1964 рр.) та в роки загострення кризи радянської системи (1965-1985 рр.). Спротив радянській владі. Шістдесятники. Дисиденти. Україна і процес «перебудови» в СРСР. Чорнобильська катастрофа. Наростання національно-визвольного руху. Етапи економічних реформ та причини їх провалу. Розпад СРСР і проголошення незалежності України.

Розвиток України наприкінці 1991 – у 2013 рр.

Референдум і президентські вибори 1 грудня 1991 р. Політичний та соціально-економічний розвиток України у 1991–2013 рр. Державотворчі процеси. Конституційний процес. Спроби реформування економіки. «Помаранчева революція» та її значення. Зовнішня політика у 1991–2013 рр. Особливості релігійного життя в умовах державної незалежності. Культура України на зламі ХХ–ХХІ ст.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Писемні джерела з середньовічної історії України.

Актові матеріали. Руська правда: її основні редакції та списки. Писемні джерела іноземного походження про слов'ян та Русь. Особливості Давньоруської літератури. Літописи, їх видові ознаки, соціальні функції. Літописання Київської Русі. «Повість минули літ»: джерельна база та протографи.

Писемні джерела з історії України литовсько-польської доби та доби Гетьманщини.

Основні тенденції в еволюції формуляру актів у XIV – першої половини XVII ст. Законодавчі акти гетьманського управління. Основні види актів Московської держави другої половини XVII–XVIII ст., що стосуються України. Описово-статистичні джерела, реєстри, компути, ревізії другої половини XVII–XVIII ст. Пам'ятки правничої думки як історичні джерела. Західноруські (білорусько-литовські) літописи. Українські літописи XV – першої половини XVII ст. Історичні праці та мемуарна література. Праці літописного характеру другої половини XVII–XVIII ст. Козацьке літописання. Літописні компіляції другої половини XVIII ст. Джерелознавчі особливості творів іноземців, що писали про Гетьманщину. Щоденники представників козацької старшини.

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Розвиток історичних знань та історичної думки на українських землях у другій половині XVII–XVIII ст.

Пізнє українське літописання. Народження українського історичного наративу. Антикварний напрям в українській історіографії. Історія у пам'ятках українського письменства. Українська історіографія XIX – початку XXI ст.

Розвиток історичної науки в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Народницький та консервативний (державницький) напрями в українській історіографії. Розвиток інфраструктури історичної науки в Україні. Розбудова джерельної бази історичної науки в Україні.

АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИКА ПОЛЬОВИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Культура Кукутені-Трипілля. Періодизація культури Кукутені-Трипілля. Рання етап трипільської культури. Проблема походження трипільської культури. Генетичний зв'язок з культурами Балкан, Центральної Європи. Перші поселення на території України. Пам'ятки середнього етапу трипільської культури. Виникнення поселень-гігантів. Пам'ятки заключних етапів розвитку трипільської спільності. Поширення культури на території Середнього Подніпров'я. Поховання. Господарство, керамічне виробництво, кременеобробка та металургія

трипільської культури. Поселення, житла, архітектура. Антропоморфна та зооморфна пластика.

Види археологічних досліджень. Розвідки та розкопки. Мета та завдання археологічних досліджень. Специфіка розвідок для пошуку пам'яток різних епох. Топографічна характеристика пам'ятки. Адміністративна адреса пам'ятки. Складання окомірних та інструментальних планів пам'яток під час розвідки. Польова документація під час розвідкових робіт. Загальні вимоги до розкопок поселень та могильників. Вивчення стратиграфії. Виявлення знахідок. Планіграфія розкопу. Польова документація.

АРХЕОЛОГІЯ КАМ'ЯНОГО ВІКУ

Палеолітичні пам'ятки на теренах України.

Загальна характеристика та періодизація палеоліту. Ранній палеоліт України. Середній палеоліт. Пізній палеоліт. Особливості обробки кременю в палеоліті. Природне середовище прильодовиков'я. Спосіб життя прильодовикових мисливців. Пам'ятки. Житла. Побут палеолітичної людини. Мистецтво та світогляд людини палеолітичної епохи на території України.

Мезоліт та неоліт України. Формування сучасних природно-кліматичних умов. Рослинний і тваринний світ. Мезоліт – доба лісових мисливців з луком та стрілами. Загальна характеристика та періодизація мезоліту України. Особливості обробки кременю в мезоліті. Балтійсько-поліська та надчорноморська зони мезоліту України. Основні мезолітичні пам'ятки України.

Криза мисливського господарства та неолітична революція. Визначення складових поняття “неолітичної революції”. Зародження землеробства та скотарства. Багатоваріантність розвитку людства за кам'яної доби. Дві культурно-історичні провінції доби неоліту на теренах України. Південно-західна провінція та землеробські традиції балканських неолітичних культур: буго-дністровська культура, культура лінійно-стрічкової кераміки, сурська культура. Північно-східна провінція – автохтонний варіант розвитку неолітичних культур на місцевому мезолітичному підґрунті: дніпро-донецька етнокультурна спільнота, німанська культура, культурна спільнота з ямково-гребінцевою керамікою.

АРХЕОЛОГІЯ ДОБИ БРОНЗИ ТА ЗАЛІЗА

Археологічні культури бронзового віку в Україні. Металургія доби бронзи. Металургійні провінції. Періодизація епохи бронзи. Культури бронзового віку на території України. Культури степової (ямна, катакомбна та зрубна) та Поліської (кулястих амфор, культури шнурової кераміки, східнотщинецька культура) частин України. Культури фінальної доби епохи бронзи. Світоглядні уявлення населення доби бронзи за археологічними даними (мистецтво, культові споруди, поховальні пам'ятки).

Антична культура міст Північного Причорномор'я.

Причини та характер грецької колонізації Північного Причорномор'я. Періодизація процесу колонізації. Міста-поліси та хора. Містобудування. Районування міст (акрополь, агора, теменос тощо). Будівельні матеріали. Будівельна техніка. Оборонні, житлові, господарські та культові споруди. Храми та жертovníки. Некрополі. Ремесла. Чорна металургія, обробка кольорових металів, косторізне та деревообробне ремесла, склоробство. Виробництво кераміки. Керамічний комплекс. Торгівля та грошовий обіг. Монетний двір Херсонесу. Сільське господарство. Сільськогосподарська округа міст. Клери Херсонесу. Промисли. Озброєння. Побут та культура. Мистецтво населення міст-держав Північного Причорномор'я: живопис, скульптура, декоративно-вжиткове мистецтво.

АРХЕОЛОГІЯ РАННІХ СЛОВ'ЯН ТА КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Проблема етногенезу слов'ян за даними археології.

Археологічні культури латенського і римського періодів. Зарубинецька, пшеворська, поєнешті-лукашівська, зубрицька, липицька культури. Черняхівська, київська, вельбарська та культура карпатських курганів.

Склавіни і анти. Археологічні культури середини – третьої чверті I тис. н.е. у Східній Європі. Празько-корчакська, пеньківська та колочинська культури. «Старожитності антів». Культури східних слов'ян останньої чверті I тис. н.е. Райковецька, волинцевська та роменська культури. Економіка східних слов'ян. Вірування та обряди стародавніх слов'ян за археологічними даними.

Матеріальна культура Київської Русі.

Сільське господарство: структура та регіональні особливості. Лісові промисли. Давньоруське ремесло за археологічними матеріалами: металургія та металообробка, керамічне та скловарне виробництво, деревообробка, обробка кістки та каміння, ювелірна справа. Знаряддя праці: типологія та хронологія. Давньоруська кераміка: типологія та хронологія. Типи зброї та спорядження вершника та коня. Еволюція предметів озброєння протягом X–XIII ст. Прикраси та їх регіональна специфіка.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Цивілізації Месопотамії: Шумер, Вавілонія, Ассирія

Археологічні відкриття у долині Тигру та Євфрату (друга половина XIX ст.). Періодизація. Особливості політичного устрою. Держави Шумеру і Аккаду (кінець IV–III тис до н.е.). Вавілонія у II–I тис. до н.е. Закони Хаммурапі. Ассирійська імперія (I тис. до н.е.), причини загибелі. Культурний розвиток Месопотамії.

Цивілізація Стародавнього Єгипту: соціально-економічний, політичний та культурний розвиток.

Джерела з історії Стародавнього Єгипту. Археологічні відкриття. Поняття «Східна деспотія». Сучасна періодизація Стародавнього Єгипту. Політична історія Єгипту доби Нового царства. Культурні досягнення. Причини занепаду. Перське завоювання VI ст. до н.е.).

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Давньогрецька цивілізація.

Періодизація історії Стародавньої Греції. «Гомерівське питання» в історії Стародавньої Греції. Особливості полісної системи. Велика грецька колонізація: причини та напрямки. Греко-перські війни. Завоювання Александра Македонського. Особливості розвитку давньогрецької культури.

Найвідоміші представники давньогрецької науки.

Давньоримська цивілізація.

Періодизація історії Стародавнього Риму. Заснування м. Рим. Зростання території Римської держави. Диктатура Юлія Цезаря. Принципат Августа. Імперський період в історії Стародавнього Риму. Правління Константина. Причини падіння Західної Римської імперії.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Візантійська імперія: політичний розвиток та роль в історії держав Центрально-Східної Європи за доби середньовіччя.

Періодизація візантійської історії. Коротка характеристика основних етапів: ранньовізантійська доба (324–610); боротьба за існування і відродження Візантійської держави (610–711); період іконоборчої кризи (711–843); період розквіту Візантійської імперії (843–1025); врядування столичної чиновницької аристократії (1025–1081) та військової аристократії (1081–1204); Латинське панування, реставрація Візантійської імперії (1204–1282); роки депресії й загибель Візантії (1282–1453).

Візантійське домінування на Балканах. Запозичення балканськими народами візантійської моделі політичного й соціально-економічного розвитку. Християнізація слов'ян як спроба поширення політичного впливу.

Народно-визвольні змагання балканських народів протягом XIV- XVII ст.

Причини народно-визвольного руху на Балканах, його форми, рушійні сили. Перші повстання болгар. Активізація визвольної боротьби балканської людності під час хрестового походу 1443-1444 рр. та його значення. Витоки, напрями й соціальна база гайдуцького руху. Народно-визвольні повстання балканських народів у контексті війн європейських держав проти Османської імперії. Священна Ліга. Велика турецька війна 1683-1699 рр. Велике переселення сербів на чолі з патріархом Арсенієм на землі Австрійської монархії 1690 р. Карловицький договір 1699 р., його значення для Центрально-Східної Європи.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ХІХ СТ.

Польща у ХІХ ст.

Політико-правове та економічне становище польських земель у ХІХ ст. Польські землі в складі Російської імперії. Польські землі в складі Німеччини. Польські землі в складі Австро-Угорщини. Польський національно-визвольний рух у ХІХ ст. Польща в період Наполеонівських війн. Герцогство Варшавське. Листопадове повстання 1830 – 1831 рр. Велика польська еміграція. Січневе польське повстання 1863 р. і його наслідки.

Становлення національних балканських держав у другій половині ХІХ ст.

Болгарський національно-революційний рух у 50 – 70-х рр. ХІХ ст. Балканська війна 1877 – 1878 рр. і утворення Болгарської національної держави. Суспільно-політичний та економічний розвиток Болгарії після Берлінського трактату. Об'єднання Болгарії. Сербія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина напередодні та під час Балканської війни 1877 – 1878 рр. Сербія після Берлінського трактату. Чорногорія після Берлінського трактату. Боснія та Герцеговина після Берлінського трактату. Македонія після Берлінського трактату. Румунське питання у політиці великих держав після Кримської війни. Утворення незалежної держави.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехословаччина, Угорщина у міжвоєнний період.

Утворення та міжнародне становище незалежних держав Балтії. Причини та наслідки встановлення авторитарних режимів. Формування кордонів Польщі. Криза парламентаризму, державний переворот 1926 р. та режим «санації». Утворення республіки Чехословаччина. Внутрішня і зовнішня політика Т. Масарика та Е. Бенеша. «Судетська проблема». Мюнхенський диктат і «друга республіка». Угорщина у міжвоєнний період. Проблема кордонів. Диктатура М. Горті.

Балканські країни у міжвоєнний період.

Розширення території Румунії. Політична боротьба і утворення королівської диктатури. Румуно-німецький союз. Прихід до влади БЗНС у Болгарії та політика уряду О.Стамболійського. Перевороти 1923 та 1934 рр. Режим Бориса III. Королівство сербів, хорватів, словенців – Югославія у міжвоєнний період. Національне питання. Державні перевороти 1929 та 1941 рр. Греція та Албанія між двома світовими війнами.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Країни ЦСЄ після II Світової війни.

Встановлення режимів «народної демократії». Повоєнне мирне врегулювання та формування нових кордонів у Центрально-Східній Європі. Розширення сфери впливу СРСР. Формування соціалістичного блоку: РЕВ, ОВД (мета створення,

основні положення, учасники). Двосторонні угоди між країнами «соціалістичного табору».

Демократичні революції 1989 р. і становлення незалежних держав.

«Круглий стіл» в лютому 1989 р. в Польщі. Феномен «Солідарності». Кінець 1989 р. – проведення «круглого столу» в Угорщині. «Оксамитова революція» в Чехословаччині – листопад 1989 р. Події в Болгарії. «Кривава революція» в Румунії – грудень 1989 р. Падіння тоталітарного режиму в Албанії. Революційні події в Югославії та розпад країни. Спільні риси революцій – мета, характер, час, рушійні сили.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Люди і суспільство країн Західної Європи доби середньовіччя. Епоха Відродження.

Дискусійні питання періодизації історії Середніх віків країн Європи та Америки. Велике переселення народів. Складання основ феодалізму. Становлення королівської влади. Європа в IX–XI ст. Становлення ранньосередньовічної культури.

Особливості феодалізму в країнах Європи. Соціально-економічні, демографічні та суспільні зміни цього періоду. Становлення міст, розвиток ремесла і торгівлі. Роль церкви у військово-колонізаційних рухах Високого Середньовіччя. Особливості розвитку культури в країнах Європи доби високого середньовіччя.

Еволюція королівської влади та повноважень станovo-представницьких установ в європейських країнах. Зародження абсолютизму. Розвиток науки доби пізнього середньовіччя, становлення культури раннього Відродження. Цивілізації доколумбової Америки.

Культура Відродження. Великі географічні відкриття та становлення капіталізму. Дискусійні питання періодизації історії раннього Нового часу.

Роль Реформації у становленні європейської цивілізації. Європейські революції та міжнародні конфлікти раннього Нового часу.

Особливості політичного та соціально-економічного розвитку Священної Римської імперії. Передумови і причини Реформації. Характер і специфічні риси реформаційних рухів країн Західної і Центральної Європи. Вплив протестантизму на суспільне життя Західної цивілізації. Контрреформація.

Події Нідерландської та Англійської революцій, їх внутрішня логіка, етапи державотворення, наслідки та історичне значення. Міжнародні воєнно-політичні конфлікти у Європі XVI–XVII ст., їх вплив на геополітичну ситуацію в Європі.

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Монгольська імперія. Заснування та завойовницькі походи.

Орда – як форма державності кочівників. Об'єднання монгольських племен Темуджином. Особистість Чингіс-хана, його оцінка в історіографії. Монгольська імперія: військово-адміністративний устрій та організація армії. Велика Яса.

Основні етапи та напрямки завойовницьких походів, причини завершення. Значення монгольських завоювань. Золота Орда та її устрій.

Поява ісламу та Арабський халіфат.

Зародження ісламу. Особа Мухаммада. Боротьба Медини та Мекки. Основні положення ісламу. Коран. Сунна та хадіси. Основи віровчення ісламу та культові настанови. Поява халіфату, перший розкол в ісламі. Халіфат Умаядів (“праведних халіфів”) – Мекканський період (632 - 661 рр.). Халіфат Омеядів (661 - 750 рр.) – Дамаський період. Халіфат Аббасидів (750 - 1055 рр.) – Багдадський період. Зовнішні завоювання та ісламізація завойовного населення.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ

Європейська колонізація цинського Китаю. Опіумні війни.

Державно-політичний устрій Китаю. Внутрішня політика династії Цин у XVII – XIX ст. Зовнішня політика Китаю. Концепція «серединної імперії» (китаєцентризм). Причини, зміст і значення політики «самоізоляції». «Закриття» країни 1757 р. Політика європейських країн щодо Китаю у XVII-XVIII ст. Боротьба Англії за «відкриття» Китаю. Англо-китайський конфлікт і перша англо-китайська війна. Нанкінський договір 1842 р. Нерівноправні договори 1843 та 1844 рр. з Англією, США і Францією. Наслідки насильницького «відкриття» Китаю. Причини і хід другої «опіумної» війни (1856-1858 рр.). Тяньцзінські договори.

Формування світової колоніальної системи.

Завершення колоніального поділу світу і створення колоніальних імперій. Форми і методи колоніальної експлуатації. Перетворення колоніальних та залежних країн у сфери прикладення іноземного капіталу. Розвиток капіталізму в країнах Сходу. Особливості його генези в умовах колоніальної залежності. Формування нових соціальних сил: національної буржуазії, робітничого класу, інтелігенції. Ліберально-реформістське крило буржуазно-національного руху. Формування радикально-демократичних сил. Розвиток націоналізму. Поява ісламського фундаменталізму. Революції в Ірані, Китаї та Османській імперії, антиколоніальні рухи в Індії.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ (XVII – перша половина XIX ст.)

Європейське Просвітництво: від теорії до практики.

Просвітництво як загальноєвропейський ідейний рух. Ідеологія Просвітництва. Теорії англійських (Дж. Локк), французьких (Ш. Л. Монтеск'є, Вольтер. Д. Дідро. Ж. Руссо та інші), німецьких (Г. Лессінг, Й. Гердер) та американських (Б. Франклін) просвітників. Поняття «Просвітницький абсолютизм». Австрія (правління Марії Терезії та Йосифа II) та Пруссія (Фрідріх II).

Велика Французька революція кінця XVIII ст.: зміни в державно-політичному устрої Франції, вплив на подальший розвиток Європи.

Історіографія Великої Французької революції, дискусійні питання. Проблема періодизації. Декларація та Конституції Франції. Державно-правові зміни. Оцінка характеру та значення революційних подій для подальшого розвитку Європи.

НОВА ІСТОРІЯ ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Об'єднання Німеччини у другій половині XIX ст.

Німецькі землі після революції 1848–1849 рр. “Великонімецький” та “малонімецький” шляхи об'єднання Німеччини. Австро-пруське суперництво в об'єднавчих процесах 1848–1850 рр. Міністр-президент Прусії Отто фон Бісмарк та “Конституційний конфлікт”. Переможні війни Прусії у 60-х рр. XIX ст. та утворення Північнонімецького союзу. Франко-пруська війна 1870–1871 рр. та проголошення Німецької імперії.

Створення дуалістичної Австро-Угорщини.

Наслідки Австро-пруської війни 1866 р. Проект переоблаштування імперії Ференца Деака. Австро-Угорський «аусгляйх» 1867 р. Статус Франца Йосифа. Особливості системи дуалізму. Територіальні межі, національний склад, державний устрій Цислейтанії і Транслейтанії. Економічні, політичні та духовно-культурні втрати і здобутки Австрії та Угорщини внаслідок проголошення двоєдиної імперії.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX СТ.

Наслідки Першої світової війни для Європи та світу. Міжнародні відносини в міжвоєнний період

Завершення війни. Комп'єнське перемир'я. Нова розстановка політичних сил у Європі та світі. Програми повоєнного устрою світу. Паризька мирна конференція. Версальський договір. Утворення Ліги Націй. Мирні договори із союзниками Німеччини. Вашингтонська конференція. Головні принципи Версальсько-Вашингтонської системи устрою світу. Зміна політичної карти Європи. Переділ колоніальних володінь. Вплив Версальсько-Вашингтонської системи договорів на розвиток країн. Репараційне питання.

Фактори впливу на міжнародні відносини 20-30-х рр. XX ст. Радянський фактор. Формування нових принципів міжнародних відносин. Нормалізація економічних стосунків у Європі. Проблема роззброєння. Міжнародні відносини у 30-х рр. XX ст.: складання військово-політичних блоків. Локальні військові конфлікти та зростання напруженості у Європі. Дипломатичні переговори європейських країн в 1930-х рр.

Особливості розвитку США 1918-45 рр.

Наслідки I світової війни для США. Президентство В.Вільсона та його дипломатична діяльність в Європі. Нова зовнішньополітична стратегія та її реалізація. Особливості політичної системи США. Період президентства республіканців У.Гардінга та К.Куліджа. Повернення до ізоляціонізму у

зовнішніх справах: реакція на події в Європі. Складові та прояви «ери процвітання», основа економічної моделі США. Президентство Г.Гувера. Період «великої депресії». «Новий курс» Ф.Д.Рузвельта та нові засади соціальної політики. Відносини з СРСР. Нейтралітет США. Програма ленд-лізу та вступ США у війну. Створення антигітлерівської коаліції. США у роки Другої світової війни.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Інтеграційні процеси в Європі: етапи розвитку та сучасний стан Європейського Союзу

Вплив Другої світової війни на мобілізацію інтеграційних процесів в Європі. Формування Ради Європи та економічної інтеграції в Європі. Декларація Р. Щумана – Ж. Моне. Перші економічні інтеграційні структури: ЄОВС, ЄЕС, Євроатом. Альтернативна інтеграція Великобританії: створення ЄАВТ. Початок політичної інтеграції: Єдиний європейський Акт. Маастрихтська угода і створення ЄС. Принципи діяльності ЄС. Хвилі розширення ЄС. Конституційний процес. Основні інститути та їх повноваження в управлінні ЄС. Лісабонський договір 2007 р. Проблеми та здобути ЄС: Brexit, міграційна криза та наслідки пандемії. Особливості зовнішньої політики сучасного ЄС.

Особливості розвитку Великобританії в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Наслідки Другої світової війни на країну. Особливості суспільно-політичного розвитку Великої Британії. Уряд лейбористів К. Етлі – становлення соціальної держави. Тринадцяте річчя правління консерваторів. Зовнішньополітичний курс: євроатлантичний курс та участь в холодній війні. Власний інтеграційний проект ЄАВТ та приєднання до ЄЕС. Британська Співдружність націй: оновлені взаємини. Політика «тетчеризму» як неоконсервативна модель реформування. Стратегічне партнерство з США. Ольстерська проблема та механізм її вирішення. Особливості політичної системи Великобританії та значення інституту монархії для британського суспільства. Місце Великобританії в глобалізованому світі та взаємини з ЄС. Brexit: причини, процедура, наслідки для країни та Європи.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Особливості становища країн Азії та Африки після Першої світової війни.

Зміни в соціальній структурі афро-азіатських країн. Післявоєнна політика країн метрополій щодо колоніальних і залежних країн. Наслідки Першої світової війни для країн Азії та Африки. Ліга Націй та мандатна система. Переділ німецьких колоній. Значення рішень Версальсько-Вашингтонської системи для долі афро-азіатських колоній і напівколоній. Національно-визвольний рух на Сході в 1918 – 1922 рр. Комінтерн і національно-колоніальне питання. Провідні діячі визвольного руху: М. Кемаль, М.К. Ганді, Дж. Неру, А Сукарно та ін.

Японія в міжвоєнний період: особливості політичного та економічного розвитку.

Наслідки Першої світової війни для Японії. Повоєнна Японія: економічна та політична ситуація. Рисові бунти. Соціально-політичний розвиток у 20-х рр. XX ст. Правління «партійних кабінетів». Закон про загальне виборче право. Зовнішня політика Японії у 1918 – 1927 рр. Інтереси Японії на Вашингтонській мирній конференції. «Меморандум Танаки».

Вплив на економіку Японії світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Агресія у Північно-Східному Китаї. Розстановка політичних сил на початку 1930-х рр. Посилення впливу військових кіл на політичне життя країни. «Молоде офіцерство». Основні етапи й особливості фашизації Японії. Нова економічна структура. Мілітаризація Японії. Військові путчі 1932 та 1936 рр. Нова політична структура.

Зовнішня політика Японії у 1930-х рр. Відмова від дотримання умов Вашингтонського договору. Підписання «антикомінтернівського пакту» з Німеччиною. Напад на Китай (1937 р.). Радянсько-японські відносини в 1938 – 1939 рр.

Японська експансія після початку війни в Європі. Напад на Перл Харбор і початок війни на Тихому океані. Встановлення контролю над французьким Індокитаєм. Окупація країн Південно-Східної Азії. Контрнаступ американських військ (1943 – 1944 рр.) у Тихому океані. Новий наступ Японії на китайському фронті (1944 р.). Визволення союзниками Філіппін, Бірми. Ядерне бомбардування Хіросіми та Нагасакі. Наступ радянських військ у Маньчжурії. Капітуляція Японії.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Країни Азії після Другої світової війни: особливості деколонізації.

Процес деколонізації після Другої світової війни, його роль у долі азійських народів. Різниця в рівнях розвитку і політичній ситуації. Завдання досягнення незалежності та соціального прогресу. Основні етапи деколонізації. Поява молодих незалежних держав. Проблема вибору моделі розвитку в постколоніальний період. Вплив процесів вестернізації та модернізації на країни регіону (тенденції прийняття та відчуження), роль духовних (релігійних і культурних) чинників у формуванні національних ідеологій країн Сходу.

«Холодна війна» і країни Азії: військове, політичне та ідеологічне протистояння. Конфлікти в зоні «третього світу»: їх причини та наслідки. Роль ООН у розв'язанні конфліктів на Сході. Бандунзька конференція 1955 р. «Рух неприєднання», його роль та еволюція. Економічний обмін розвинутих капіталістичних країн з країнами Азії.

Неоколоніалізм. Військово-політичне та економічне співробітництво країн Сходу з СРСР. Крах політики «партнерства». Зміни в соціально-економічному і політичному розвитку регіонів «третього світу» у 70 – 90-х рр. XX ст.

«Нові індустріальні країни» Азії: причини економічного прориву та перспективи розвитку. Регіональні організації країн Сходу, їх роль у світовій економіці та політиці. Процеси конфліктогенності у країнах Південно-Східної

Азії після закінчення «холодної війни». Дискусія про результати і перспективи розвитку країн «третього світу». Відсталість економічного розвитку – глобальна проблема сучасності.

Місце провідних країн Сходу в процесах глобалізації та регіональної інтеграції. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС).

Основні етапи деколонізації Африки

Специфіка формування колоній на африканському континенті в XV – XX ст. Французький, британський, бельгійський, португальський варіанти управління колоніями. Формування національної самосвідомості африканських народів. Виникнення руху за незалежність колоній. Вплив вчення М. Ганді і здобуття незалежності Індією на політичну та інтелектуальну еліту Африки. Фактори, які вплинули на розпад колоніальної системи в Африці. Роль колоніальної спадщини у розвитку африканських країн: позитивні і негативні риси.

Розпад колоніальної системи в Африці (1950 – 1960 рр.). Деколонізація Центральної та Південної Африки. Незалежність Гани та Гвінеї. 1960 – «рік Африки». Визвольний процес 60-х рр. XX ст.

Завершення деколонізації Африки в 1970 - 1980-х рр. Особливості антиколоніальної боротьби в португальських колоніях (Ангола, Мозамбік, Гвінея-Бісау).

Завершення розпаду колоніальної системи в Південній Африці: Зімбабве (1980 р.), Намібія (1990 р.).

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Предмет та завдання курсу методики навчання історії.

Методика навчання історії – наукова педагогічна дисципліна, що визначає завдання, структуру та зміст шкільних курсів історії, методи, прийоми та засоби навчання.

Розвиток шкільної історичної освіти в Україні.

Зародження та основні етапи розвитку шкільної історичної освіти в Україні. Особливості сучасної шкільної історичної освіти. Етапи розвитку та удосконалення методики вивчення історії.

Розвиток шкільної історичної освіти за кордоном.

Розвиток історичної освіти та методики викладання історії за кордоном. Загальне і особливе в підходах до вивчення історії та методики викладання в індустріально-розвинутих країнах світу.

Сучасна система шкільної історичної освіти.

Історія як предмет шкільного навчання. Місце історії в навчальному плані школи.

Шкільні навчальні програми з історії. Принципи їх побудови та порядок висвітлення історичного матеріалу в шкільних курсах (лінійність, концентризм, поєднання системності та фрагментарності, хронологічна послідовність, історизм та інше). Основні компоненти змісту та структура програм шкільної історичної освіти.

Підручники, посібники та допоміжна література з історії, їх функції, аналіз структури, змісту, навчально-методичне оформлення.

Історія України, її місце в навчальному плані, покликання. Структура курсу, основні розділи. Основні поняття та ідеї курсу історії України.

Місце та роль краєзнавчого матеріалу, його завдання, зміст, особливості, специфіка викладання.

Курс всесвітньої історії, його завдання та місце в шкільній історичній освіті. Періодизація курсу, структура, етапи його вивчення, відбору матеріалу, його групування та принципи розподілу по навчальних роках.

Процес формування історичних знань, умінь учнів.

Роль історичних знань у формуванні світоглядних позицій учнів. Структура та функції історичних знань.

Історичні факти, їх роль у вивченні історії. Види історичних фактів.

Історичні уявлення, їх типи та роль в процесі формування історичних знань. Методика їх створення.

Історичні поняття, їх класифікація та методика їх формування.

Основні історичні зв'язки та закономірності історичного розвитку. Методичні умови засвоєння учнями закономірностей історичного розвитку.

Характеристика розвиваючого типу навчання. Методика та етапи формування умінь учнів в процесі навчання історії в школі.

Засоби навчання історії.

Засоби навчання – одна з основних умов образного викладу та сприйняття історичного матеріалу, їх класифікація та критерії вибору.

Методи навчання історії

Методика та методичні прийоми навчання історії. Різні точки зору щодо класифікації методів навчання. Критерії їх оптимального вибору.

Система організації вивчення історії.

Форми організації навчання історії (урок, гурток, факультатив, товариства та інше). Вимоги до сучасних форм організації навчальної діяльності.

Урок – основна форма організації навчально-виховного процесу школи. Різні точки зору щодо їх класифікації. Нетрадиційні уроки – урок нестандартного мислення вчителя, нова форма організації навчально-виховної діяльності учнів на уроці. Використання передового досвіду педагогів-новаторів.

Перевірка навчальних досягнень учнів

Компетентністний підхід у оцінці навчальних досягнень учнів з історії, мета, завдання та типи. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.

Позакласна робота з історії

Позакласна робота з історії, її роль в розвитку зацікавленості учнями предметом, пізнавальні здібності дітей. Відмінність позакласної роботи від уроку, її зміст, характерні риси.

Краєзнавча робота в школі, її специфіка, основні завдання та форми проведення.

ПЕДАГОГІКА

Об'єкт, предмет і завдання педагогіки як науки.

Педагогіка – наука про виховання та розвиток особистості. Джерела розвитку педагогіки як науки. Сутність педагогіки як науки, її об'єкт, предмет і завдання. Функції педагогіки: загальнотеоретична, прогностична, практична.

Зв'язок педагогіки з іншими науками. Основні категорії педагогіки: виховання, освіта, освітній процес, навчання. Система педагогічних наук.

Мета, завдання, пріоритетні напрями розвитку системи освіти в Україні.

Модернізація системи вітчизняної освіти на сучасному етапі. Актуальні проблеми реформування загальної середньої освіти. Дитиноцентризм. Педагогіка співробітництва: сутність, шляхи реалізації. Форми зв'язку школи і сім'ї. Поняття про систему освіти і виховання в Україні. Законодавчі та нормативні документи про організацію освітнього процесу в Україні. Основні напрями реформування освіти.

Методологія педагогіки та її рівні.

Структура методологічного знання. Принципи організації та проведення наукового дослідження. Методи науково-педагогічних досліджень. Теоретичні методи дослідження (аналіз і синтез, індукція й дедукція, аналогія, порівняння, узагальнення, класифікація та інші). Емпіричні методи дослідження (педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю, тестування, анкетування, узагальнення незалежних характеристик, вивчення продуктів діяльності здобувачів освіти, вивчення шкільної документації, експеримент (природний і лабораторний, констатувальний і формувальний), статистичний аналіз педагогічних явищ тощо).

Поняття про особистість, її розвиток та формування.

Структура особистості. Динаміка особистості. Фактори розвитку особистості. Роль спадковості у розвитку особистості. Вплив середовища на розвиток особистості. Поняття про соціалізацію. Роль діяльності у розвитку особистості. Вікова періодизація. Психолого-педагогічні особливості учнів шкільного віку.

Виховний процес як система.

Сутність процесу виховання. Поняття про мету виховання. Історичний характер мети виховання. Закономірності й принципи процесу виховання. Структура процесу виховання. Виховання як фактор розвитку особистості. Рушійні сили процесу виховання. Зміст виховання.

Сутність та класифікація методів виховання.

Методи виховання як педагогічна категорія. Методи формування свідомості особистості. Методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки. Методи стимулювання діяльності та поведінки. Методи контролю та самоконтролю, самооцінки діяльності та поведінки.

Основні закономірності та принципи виховання.

Закономірності виховання, їх характеристика. Принципи виховання: цілеспрямованість, зв'язок з життям, єдність свідомості та поведінки у вихованні, виховання в праці, комплексний підхід, виховання в колективі, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів, поєднання поваги з розумною вимогливістю, індивідуального підходу, систематичності, послідовності і наступності, єдності педагогічних вимог.

Педагогічна діяльність і теоретична спадщина Григорія Сковороди.

Суспільно-політична ситуація в Україні у XVIII ст. та її вплив на розвиток освіти. Педагогічна діяльність Григорія Сковороди. Принцип сродної праці та природовідповідного виховання. Теоретична спадщина Григорія Сковороди.

Педагогічна діяльність і теоретична спадщина Антона Макаренка.

Педагогічна діяльність Антона Макаренка. Принцип виховання в колективі. Колектив як форма, засіб, фактор формування особистості. Праця як інструмент виховних впливів. Суттєві ознаки колективу. Чотири стадії розвитку колективу. Система перспективних ліній. Теоретична спадщина Антона Макаренка.

Педагогічна діяльність і теоретична спадщина Василя Сухомлинського.

Педагогічна діяльність Василя Сухомлинського. Ідея всебічного розвитку особистості. Педагогічна система Василя Сухомлинського як концептуальна основа особистісно зорієнтованого підходу. Теоретична спадщина Василя Сухомлинського.

Сутність, функції та структура процесу навчання.

Взаємозв'язок між процесами навчання, виховання, розвитку. Основні компоненти процесу навчання: цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий, контрольно-регулюючий, оціночно-результативний.

Об'єкт, предмет та завдання дидактики як науки.

Історичні періоди становлення дидактики. Категорії дидактики. Функції дидактики. Зв'язок з іншими науками.

Урок як основна форма організації навчання.

Типологія та структура уроків. Фронтальні, групові та індивідуальні форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці. Основні вимоги до уроку: загальнопедагогічні, дидактичні, психологічні, санітарно-гігієнічні. Шляхи підвищення ефективності уроку в сучасній школі.

Структурні компоненти змісту освіти.

Поняття про зміст освіти. Емпіричні знання як компонент змісту освіти. Теоретичні знання як компонент змісту освіти. Діяльнісна частина змісту освіти. Державний стандарт. Навчальні плани і програми. Вимоги до формування змісту освіти.

Методи навчання, їх класифікація та характеристика.

Методи навчання як дидактична категорія. Функції методів навчання. Класифікація методів навчання. Оптимальний вибір методів навчання.

Сутність та класифікація форм навчання.

Форма організації навчання як дидактична категорія. Історія розвитку організаційних форм навчання: індивідуальна та індивідуально-групова, класно-урочна, белл-ланкастерська, мангеймська, Дальтон-план тощо. Класно-урочна форма організації навчання, основні ознаки.

Структура діяльності вчителя у процесі навчання.

Планування, організація активної взаємодії, мотивація й стимулювання пізнавальної активності здобувачів освіти, контроль, корекція та аналіз діяльності.

Психолого-педагогічні основи пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання.

Сприймання навчальної інформації, осмислення, розуміння, запам'ятовування, узагальнення, систематизація, закріплення, застосування на практиці.

Основні закономірності та принципи процесу навчання.

Обумовленість навчання суспільними потребами; взаємозалежність

процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості; взаємозв'язок процесів викладання і учіння; взаємозалежність навчального процесу від реальних пізнавальних можливостей здобувачів освіти; взаємозалежність мети, завдань, змісту, методів, форм і результатів у навчальному процесі; залежність ефективності навчального процесу від умов, в яких він відбувається Принципи навчання: вихідні положення, що визначають зміст, форми організації і методи навчального процесу відповідно до цілей і закономірностей навчання. Характеристика принципів навчання.

Поняття контролю й оцінювання результатів навчання учнів в умовах Нової української школи.

Функції контролю та оцінювання результатів навчання учнів в умовах Нової української школи. Педагогічні вимоги до контролю знань, умінь і навичок. Види, форми організації, методи контролю та оцінювання результатів навчання учнів. Види контролю: попередній, поточний, підсумковий (тематичний, семестровий, річний), державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.

Спеціалізація «Експертиза культурно-історичних цінностей»

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Пам'ятки історії та культури як об'єкт досліджень.

Класифікація пам'яток. Наукові поняття культурної спадщини та пам'яток історії та культури. Соціальна роль пам'яток історії та культури. Категорії, типи та види пам'яток історії та культури. Рухомі та нерухомі пам'ятки. Трагування поняття «культурні цінності» за Гаазькою конвенцією 1954 р. (ст. 1).

Охорона пам'яток історії та культури з давніх часів.

Інтерес до опису та археологічного дослідження нерухомих пам'яток старовини в Україні. Другий Литовський статут (Артикул 20). Перші кроки пам'яткоохоронної діяльності за часів Визвольної війни українського народу. Початки археологічних досліджень та приватне колекціонування. Перші кроки на шляху організації охорони пам'яток і розвиток музейної справи. Впровадження музейного законодавства і організації охорони пам'яток

Пам'яткоохоронна діяльність в українських землях у ХІХ ст.

Зародження пам'яткознавчої діяльності в Наддніпрянській Україні. Російське законодавство першої половини ХІХ ст. про охорону пам'яток світської та церковної старовини Заснування науково-громадських осередків. Питання охорони пам'яток у діяльності державних установ і громадських організацій Російській імперії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Питання охорони пам'яток у діяльності державних установ і громадських організацій Австрійської (Австро-Угорської) імперії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Російське законодавство другої половини ХІХ – початку ХХ ст. про світські і церковні пам'ятки.

Доля українських пам'яток наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Формування засад охорони рухомих пам'яток історії та культури України наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Теоретико-правові питання збереження культурної спадщини у діяльності пам'яткоохоронних громадських структур в

Україні на зламі XIX – XX ст. Поняття пам'ятки в російському пам'яткознавстві XIX – початку XX ст. Дискусія щодо змісту терміна «пам'ятка старовини». Перші спроби створення державних органів охорони пам'яток в Україні у період революції 1917–1919 рр. Повернення з Росії української історико-культурної спадщини у 1918 р. Пам'яткоохоронна діяльність національних українських урядів у 1917–1921 рр.

Пам'яткоохоронна діяльність в Україні у 1920 – 1950-х рр.

Радянське законодавство 1920-1930-х рр. про охорону пам'яток. Роль історичних комісій ВУАН у розвитку українського пам'яткознавства у 1920-х – 1950-х рр. Діяльність етнографічної комісії ВУАН. Розвиток історичних комісій ВУАН у розвитку українського пам'яткознавства у 1920-х – 1950-х рр. Основні напрямки пам'яткоохоронної діяльності громадських об'єднань і товариств до Другої світової війни. Пам'яткознавча і пам'яткоохоронна діяльність у західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Доля української історико-культурної спадщини у період Другої світової війни.

Розвиток пам'яткоохоронного законодавства в Україні у 1950-1980-х рр.

Паспортизація пам'яток України у 1960-х рр. Участь України у міжнародних заходах щодо збереження культурної спадщини. Створення розгалуженої мережі музейних закладів. Прийняття Закону УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» (1978 р.). Підготовка Зводу пам'яток України. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури в другій половині 1960-х – 1980-х рр. Започатковані часописом УТОПК «Пам'ятки України» програми: «Забуті могили», «Фортці України», «Шевченківські місця в Україні».

Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні.

Створення та діяльність Центру пам'яткознавства України. Державна система охорони пам'яток історії та культури в Україні. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Структура та напрямки діяльності Центру пам'яткознавства. Загальні проблеми пам'яткоохоронної роботи в Україні. Доля пам'яток історії та культури на тимчасово окупованих територіях АР Крим та м. Севастополя, окремих районів Донецької і Луганської областей. Перспективи розвитку українського пам'яткознавства.

Правова охорона та збереження культурних цінностей в Україні.

Співвідношення термінів «культурні цінності», «пам'ятки історії та культури» та «культурна спадщина» відповідно чинного законодавства. Сучасний підхід до збереження і використання культурних цінностей. Конституція України про пам'ятки історії та культури. Закони України щодо охорони культурної спадщини: Конституція України, Закони України «Основи законодавства про культуру» (1992 р.), «Про музеї та музейну справу» (1995 р.), «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» (1999 р.) та «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини» (2002 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про культуру» (2010 р.) тощо

Система управління культурною спадщиною в Україні.

Державна система охорони пам'яток історії та культури в Україні. Діяльність центральних органів управління у сфері охорони української

культурної спадщини. Роль місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у здійсненні державного контролю щодо забезпечення охорони пам'яток української культурної спадщини. Державні пам'яткоохоронні програми.

Міжнародне законодавство та угоди про культурно-історичні цінності.

Конвенція та Протокол ЮНЕСКО «Про охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» (14.05.1954 р., Гаага); Венеціанська хартія 1964 р. та її доповнення; Конвенція ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передаванню права власності на культурні цінності» (14.11.1970 р., Париж); Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» (16.11.1972 р., Париж); Конвенція ЮНІДРУА «Про міжнародне повернення викрадених чи нелегально вивезених культурних цінностей» (24.06.1995 р., Рим). Пам'яткоохоронна діяльність ЮНЕСКО. Робота Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS), Міжнародного центру досліджень у галузі консервації й реставрації культурних цінностей (ІККРОМ), Міжнародної ради музеїв (ICOM) у сфері пам'яткознавства. Охорона культурних цінностей у випадку воєнних конфліктів.

ЕКСПЕРТИЗА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

Поняття і загальна класифікація культурно-історичних цінностей.

Визначення культурно-історичних цінностей у вітчизняному та міжнародному законодавстві.

Конвенції ЮНЕСКО щодо охорони і збереження культурних цінностей. Конвенція та Протокол ЮНЕСКО «Про охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» від 14.05.1954 р. Конвенція ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передаванню права власності на культурні цінності» від 14.11.1970 р. Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» від 16.11.1972 р.

Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.1999 р.

Експертиза культурно-історичних цінностей: поняття і різновиди.

Поняття експертизи культурно-історичних цінностей.

Різновиди експертизи культурно-історичних цінностей: мистецтвознавча експертиза, архівно-документальна експертиза, техніко-технологічна експертиза, комплексна експертиза, митна експертиза культурно-історичних цінностей.

Державні установи, заклади культури, інші організації України, яким надано право проведення державної експертизи культурних цінностей

Методи експертизи культурно-історичних цінностей.

Неруйнівні методи експертизи культурно-історичних цінностей: візуальне дослідження; мікроскопічне дослідження; фотографічне дослідження; дослідження пам'ятки культури в ультрафіолетовому та інфрачервоному випромінюванні; рентгенографічне дослідження.

Техніко-технологічна експертизи культурно-історичних цінностей: дослідження мінеральних складових виробу; фізико-хімічні методи дослідження.

Правове регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України.

Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» (21.09.1999 р.). Інструкція «Про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України» від 09.07.2002 р. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України» від 20.06.2000 № 984.

Відділ контролю за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України. Свідоцтво на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України. Порядок переміщення культурних цінностей через митний кордон України.

Твори графіки як різновид культурних цінностей.

Поняття графічного мистецтва. Види графіки.

Рисунок як різновид графіки. Твори друкованої графіки як різновид культурних цінностей. Види друкованої графіки: випукла гравюра (ксилографія, ліногравюра); заглиблена гравюра (різцева, офорт); плоска гравюра на камені (літографія).

Експертний висновок на графічний твір.

Правове регулювання переміщення творів графіки через митний кордон України.

Твори живопису як різновид культурних цінностей.

Поняття та основні види живопису.

Основа та ґрунт у живописі. Техніки живопису (пастель, акварель, гуаш, темпера, олійний живопис, енкаустика та ін.). Жанри живопису.

Експертний висновок на твір живопису.

Правове регулювання переміщення творів живопису через митний кордон України.

Твори іконопису як різновид культурних цінностей.

Поняття іконопису, особливості іконописної техніки та засобів виразності в іконописі. Іконографічні типи зображення.

Технологія виготовлення та складові елементи ікони. Дошки. Шпонки (шпуги): накладні та врізані. Ковчег (поле, луза). Паволока. Левкас і його функції. Фарбовий шар і живописні техніки ікон: енкаустика, темпера, олійний живопис. Оклад і його види. Набірні та суцільні оклади. Способи їх декорування. Кіот.

Види ікон: домашні (хатні), іконостасні (церковні), ладанки. Підкладні ікони. Гаптовані ікони.

Правове регулювання переміщення ікон через митний кордон України.

Скульптура як різновид культурних цінностей.

Поняття і види скульптури.

Скульптурні матеріали. Поняття і класифікація. М'які матеріали (пластилін, віск, глина, гіпс, пластмаса). Тверді матеріали для скульптури: дерево, слонова кістка, камінь (вапняк, пісковик, мармур), метали та їх сплави (бронза, сплави на алюмінієвій основі, чавун, листові метали, гальванопластична мідь).

Скульптурні техніки. Техніка додавання (пластика та ліплення) – основна техніка виготовлення скульптури з м'яких матеріалів. Техніка віднімання –

виготовлення скульптури із каміння. Техніки виготовлення скульптур із металів і сплавів: лиття, кування, карбування, гальванопластика.

Різновиди скульптурних виробів.

Правове регулювання переміщення скульптур через митний кордон України.

Ювелірні вироби як різновид культурних цінностей.

Поняття, функції, класифікація ювелірних виробів.

Дорогоцінні метали. Лігатура. Клеймування виробів із дорогоцінних металів. Класифікація ювелірних каменів.

Конструкція ювелірних виробів.

Порядок переміщення ювелірних виробів через митний кордон України.

Архівні документи, меморіальні пам'ятки та друковані видання (стародруки) як культурні цінності.

Поняття «архівний документ», «меморіальна пам'ятка», «стародрук».

Експертний висновок на архівні документи, меморіальні пам'ятки та друковані видання (стародруки).

Правила переміщення архівних документів та друкованих видань (стародруків) через митний кордони України. Опис архівних документів та друкованих видань у митній документації.

ОСНОВИ ФАЛЕРИСТИКИ

Предмет, завдання і джерела фалеристики.

Поняття «нагорода». Її функції, символіка, естетика і значення в історії людського суспільства. Розмаїття видів нагород. Види нагород за соціальним статусом (міжнародні, державні, урядові, відомчі, релігійні, відзнаки громадських організацій, спілок, національно-культурних товариств тощо). Класифікація нагород за зовнішньою ознакою (ордени, хрести, медалі, нагородні знаки, почесні звання, нагородні планки); за чинниками призначення (для вшанування військових подвигів, за досягнення у промисловій, аграрній, науковій, культурній сферах, за милосердя та меценатство, за сумлінне виконання громадського обов'язку, за поліпшення демографічної ситуації). Класифікація фалеристичних знаків за призначенням: нагородні знаки (за героїзм, мужність, проявленні у воєнних діях, за досягнення у професійній праці, науці, у спорті, громадсько-політичній діяльності тощо); службові – для представників ДАІ, водіїв таксі, дворників тощо); академічні (видаються по закінченню вищих та середніх спеціальних навчальних закладів); членські (свідчать про членство у різних організаціях, спілках, товариствах, клубах тощо); ювілейні (присвячені ювілеям різних визначних подій, річницям свят і святкових дат, видатним учасникам цих подій, видатним державним діячам, ученим різних галузей знань, відомим історичних особам тощо); сувенірні (присвячені, як правило, країнам, містам, виставкам, фестивалям тощо). Поняття «фалеронім». Історія вивчення нагород у зарубіжній та вітчизняній науці.

Предмет і завдання фалеристики як спеціальної галузі історичної науки. Джерела фалеристики. Джерельна база фалеристики. Речові джерела (нагородні знаки); писемні джерела (опубліковані та неопубліковані матеріали, що містять відомості про нагородні знаки, історію їх створення та функціонування,

відзначення ними); фотодокументи (озвучення указів про нагороди) або фонічні (записи урочистостей, пов'язаних з нагородженням, проектами, ескізами, описами знаків, озвучення списків нагороджених тощо); зображальні (іконографічні) джерела (художні та графічні оригінальні твори, пов'язані з відзнаками, кіно фотодокументи із знаками нагород та процедурою нагородження ними, портрети осіб в мундирах з орденами).

Формування нагородних систем у країнах світу.

Виникнення традиції нагородження в античному світі. Традиції нагородження в Давній Греції. Лавровий вінок і його символіка. Вінець – перший вид нагороди в Римській імперії. Ієрархія та зовнішній вигляд нагородних вінців Риму. Військові нагороди: «Корона тріумфаліс» або «Корона ауера» (лавровий або золотий вінець); «Корона обсидіоналіс» (вінок із природніх (золотих) квітів і трави); «Корона цивіка» (вінок з дубового листя) тощо. Вінці за заслуги перед громадянами: міртовий та оливковий. Інші види нагород: ланцюжки, почесні браслети, списи і фалери. Фалера як особливий вид відзнаки. Поява духовних орденів. Орденські однострої та знаки відмінності.

Поява перших світських орденів Європи. «Орден Підв'язки» англійського короля Едуарда III із зображенням Святого Георгія (1351 р.). «Орден Зірки» французького короля Іоанна Доброго. Орден герцога Савойї Амадея (1362 р.). «Орден Золотого Руна» бургундського герцога Фландрії Філіпа Доброго (1429 р.). «Орден Лебедя» Фрідріха II Бранденбурзького (1440 р.). «Орден Вірності» («Орден Святого Губерта») герцога Герхарда (1444 р.). «Орден Слона» королівства Данії. «Орден Святого Михайла» французького королівства. Придворний «Орден Амаранти» королівства Швеції (XVII ст.). Зміна філософії орденської відзнаки.

Еволюція від «вступу» в становище члена ордену до «отримання» ордену у XVIII ст. Становий характер орденів. Ступені орденської відзнаки: кавалер, командор, гросмейстер. Оформлення нагородних систем європейських країн. Процеси спеціалізації нагород у XIX ст. Розширення доступу до нагород у європейських країнах і його наслідки.

Особливості еволюції нагородних систем Європи в XIX ст. Специфіка нагородження в країнах світу в роки Другої Світової війни. Еволюція нагородних систем в країнах світу в другій половині XX – на початку XXI ст.

Нагородні знаки Київської Русі й Галицько-Волинської держави.

Нагородні знаки Київської Русі і Галицько-Волинської держави. Шийна гривня як предмет відзнаки на Русі. «Златоносці» XII-XV ст. Нагородний ланцюг. Ритуали нагородження.

Нагородження на українських землях Великого князівства Литовського та Королівства Польського у XV–XVI ст.

Проблема заснування Ордену Білого Орла. Владислав I Локетек (1325 р.).

Формування нагородної системи Речі Посполитої другої половини XVI – кінця XVII ст. Особливості нагородження. Нагородна зброя та знаки влади. Вплив нагородних традицій Речі Посполитої на формування нагородних звичаїв українського козацтва.

Нагородні системи Російської імперії XVI – початку XX ст.

Поява нового типу нагородних медалей в Російській державі (80-ті рр. XVII ст.). Нагородна реформа Петра I. Перший російський орден – орден Святого

апостола Андрія Первозданного. Російські нагороди епохи Північної війни. Історія ордену Святої Анни у XVIII ст. Медалі елизаветинського та катерининського правління. Ієрархія російських нагород у XIX ст. Соціальний статус російського підданого і нагорода. Нагороди імперської експансії.

Формування нагородної системи Речі Посполитої у другій половині XVI–XVIII ст.

Нагородна система Речі Посполитої у XVIII ст. Відродження Ордена Білого Орла (1705 р.). Орден Святого Станіслава (1765 р.) та його історія у XVIII ст. Відновлення ордену у 1809-1813 рр. королем Саксонії та герцогом варшавським Фрідріхом-Августом I. Використання нагородних традицій Речі Посполитої в Російській імперії у XIX – на початку XX ст.

Українські нагороди доби Української революції та визвольних змагань (1917 – 1921).

Проекти державних нагород Української Народної Республіки (1918 р.): ордени князя Ярослава Мудрого, святої княгині Ольги, святого Архістратига Михаїла; хрести – Залізний, святого князя Володимира, а також хрест і зірка Слави і Відродження України. Закон Директорії УНР від 24 січня 1919 р. про заснування відзнак Республіки (двох ступенів) і Слави України (двох ступенів). Проекти медалі «Відвага», ордену і медалі «Республіка» (чотирьох ступенів). Запровадження Ордену Залізного Хреста (19 жовтня 1920 р.).

Нагородна система Західноукраїнської Народної Республіки. Проект військової відзнаки «За обняття Львова у власть Української Держави» (трьох ступенів) 5 листопада 1918 р.

Затвердження нагородної системи ЗО УНР: найвищої нагороди – Тризуба з вінцем (чотирьох ступенів), медалі Тризуба (чотирьох ступенів), Оружного Тризуба та Хреста учасництва (30 квітня 1919 р.). Проект медалі п'яти ступенів для поранених.

Ордени і медалі уряду УНР в екзилі.

Нагородна система Української повстанської армії.

Наказ Головного командира УПА Р. Шухевича від 27 січня 1944 р. про запровадження Хреста Бойової Заслуги (п'яти ступенів); Хреста Заслуги (трьох ступенів); відзначення за рани; Пропам'ятна відзнака УПА.

Радянська нагородна система 1918–1991 рр.

Зародження радянської нагородної системи. Орден Червоного Прапора (1918 р.) та Орден Трудового Червоного Прапора (1920 р.). Утворення Союзу РСР і впровадження загальнодержавних нагород – Ордену Червоного Прапора СРСР та Ордену Трудового Червоного Прапора СРСР (1922 р.). Орден Леніна (1930 р.) – найвища нагорода СРСР. Орден Червоної Зірки (1930 р.). Запровадження звання Героя Радянського Союзу (1934 р.) і Героя Соціалістичної Праці (1938 р.). Розвиток системи нагород СРСР в роки радянсько-німецької війни: основні тенденції і особливості. Нові нагороди СРСР у повоєнний період. Потоки нагород і їхня девальвація напередодні Перебудови.

Нагороди незалежної України.

Поєднання в типології нагород, символіці та ритуалі нагородження українських, радянських і національних державних традицій. Система відзнак. Ієрархія державних нагород України. Звання «Герой України» (серпень 1998) – вищий ступінь відзнаки. Ордени України. Медалі України. Відзнака «Іменна

вогнепальна зброя» (1995). Державні премії України. Президентські відзнаки України.

Спеціалізація «Історико-культурний туризм»

ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Міжнародний туризм як соціально-економічне явище.

Понятійний апарат дисципліни (подорож, мандрівник, туризм, турист, гостинність, рекреація, екскурсія, туристична інфраструктура). Функції туризму у суспільстві. Класифікація туризму. Фактори розвитку туризму. Поняття «індустрії туризму», її структура. Особливості туристичної індустрії. Фактори розвитку міжнародного туризму: політика і право, економіка і фінанси, культура, демографічні зміни, стан транспорту та інфраструктури, розвиток торгівлі, новітні технології.

Передумови виникнення подорожей і туризму у суспільстві.

Значення подорожей для історії людства. Періодизація історії туризму. Переміщення первісних людей, мотивація міграцій. Проблема подорожей у релігійному світогляді. Сутність та значення військових завойовницьких походів для розвитку подорожей, поширень знань та культурного обміну. Формування транспортної інфраструктури. Активізація мандрівництва та подорожей, поява туристичної інфраструктури в античні часи.

Паломництво як культурний феномен Середньовіччя. «Подорожі за знаннями» як основний вид освітянських подорожей. Торговельні подорожі купців. Мотиви подорожей та рекреаційних потреб в епоху Відродження. Промислова та транспортна революція і її вплив на життя європейців.. Томас Кук та його роль у розвитку і становленні туризму.

Формування міжнародних туристичних центрів (Франція, Швейцарія, Італія). Гірські клуби та їх роль у розвитку гірського туризму. Напрями діяльності Кримсько-Кавказького гірського клубу та його філій.

Становлення туризму як масового явища II пол. XIX - XX ст.

Удосконалення світової транспортної системи у XX ст. Розвиток матеріальної бази та інфраструктури туризму. Генезис міжнародного туризму у першій половині XX ст. Нові концепції туризму у світі у 20 – 30-х роках. XX ст. Виникнення і функціонування міжнародних туристичних організацій у довоєнний час. Становлення професійної освіти з туризму.

Соціально-економічні, політичні та демографічні передумови розвитку туризму після Другої світової війни. Роль ООН у розвитку світового туризму. Вдосконалення світової транспортної системи у другій половині XX ст. Інформаційні технології у сфері гостинності. Міжнародні туристичні організації і розвиток міжнародного співробітництва в галузі туризму.

Розвиток великих транснаціональних корпорацій, готельних ланцюгів і ланцюгів підприємств харчування. Професійна освіта в галузі туризму.

Розвиток вітчизняної туристсько-рекреаційної сфери у XX – XXI ст.

Туристично-екскурсійна діяльність в Україні в радянські часи. Діяльність акціонерного товариства «Радянський турист». Всесоюзне товариство

пролетарського туризму. Розвиток самодіяльного туризму. Напрями діяльності товариства «Інтурист».

Посилення централізації і адміністрування в управлінні туристсько-екскурсійною справою у другій половині ХХ ст. Розвиток внутрішнього туризму в СРСР і діяльність профспілок. Курортна справа. Ідеологічна складова розвитку молодіжного туризму. Створення та діяльність БММТ «Супутник». Міжнародний молодіжний туристський обмін: основні організаційні форми.

Зародження української туристичної сфери. Закон України «Про туризм». Основні напрями державної політики в галузі туризму. Програма розвитку туризму в Україні. Система державного регулювання туризму в Україні. Участь України у UNWTO.

Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні (к. ХХ – поч. ХХІ ст.). Туризм в економіці України. Місце України на світовому ринку рекреаційних послуг. Інтерес до України як до об'єкту туризму. Український туризм в оцінках вітчизняної та іноземної періодики.

Ринок міжнародного туризму.

Особливості ринку міжнародного туризму. Загальна структура туристичного ринку. Класифікація туристичних ринків. Світовий і регіональний ринки міжнародного туризму. Сегментація попиту на послуги туризму. Методи вивчення туристичного попиту. Сучасні тенденції туристичного попиту.

Географія туристичного попиту.

Географічні фактори розвитку міжнародного туризму: фізико-географічні фактори та економіко-географічні фактори. Географія світових туристичних потоків. Туризм із метою відпочинку і розваг. Європа, Америка, Азійсько-Тихоокеанський регіон, Африка, Близький Схід та Південна Азія. Спортивний туризм. Міжнародні спортивні заходи. Гірськолижний туризм. Діловий туризм. Бізнес-подорожі. Конгресово-виставковий туризм. Ін센сив-туризм. Лікувально-оздоровчий туризм. Релігійний туризм.

Тур як основний ринковий продукт.

Класифікація турів. Основні вимоги щодо розробки туристичних турів. Ключові етапи розробки туру. Класифікація туристичних маршрутів. Розрахунок вартості туру. Етапи просування туру на ринок. Політика ціноутворення. Життєвий цикл туристичного продукту.

Туристичні формальності та державне регулювання міжнародної туристичної діяльності.

Сутність, структура та інструменти державного регулювання туризму. Механізми підтримки розвитку міжнародного туризму. Правове регулювання розвитку міжнародної туристичної діяльності в різних країнах. Сертифікація і стандартизація. Ліцензування як форма державного регулювання туризму. Податкове регулювання міжнародної туристичної діяльності. Туристична політика держав. Правова основа туристичного бізнесу в різних країнах.

Види формальностей в міжнародному туризмі: поліцейські, паспортні та візові, сплата мита та валютний контроль, медико-санітарні, формальності безпеки і страхові. Майнове страхування. Страхування цивільної відповідальності.

Туристичні ресурси та їх оцінка.

Поняття туристичних ресурсів. Підходи до класифікації туристичних ресурсів. Умови використання туристичних ресурсів: туристський інтерес та туристське враження. Властивості туристичних ресурсів.

Сутнісний підхід до класифікації туристичних ресурсів. Природні та антропогенні ресурси. Діяльнісний підхід до класифікації туристичних ресурсів: туристичні блага, туристичні антропогенні ресурси, туристична інфраструктура. Ціннісний підхід: світова природна та культурна спадщина (список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО), національне культурно-історичне і природне надбання, туристичні ресурси місцевого значення.

Природно-кліматичні туристичні ресурси та їх класифікація. Історико-культурні туристичні ресурси. Географія найбільш атрактивних культурно-історичних ресурсів України та світу.

Соціально-економічні та інформаційні туристичні ресурси (економіко-географічне положення, транспортна доступність території, рівень її економічного розвитку, рівень обслуговування населення, структура населення, трудові ресурси, особливості розселення, рівень розвитку транспортної мережі та ін.).

Перспективи розвитку туризму в світі і в Україні.

Прогнози UNWTO щодо розвитку світового туризму. Сучасні перспективні туристичні напрямки: пригодницький трізм, круїзи, екологічний туризм, культурно-пізнавальний туризм, тематичний туризм. Тенденції розвитку міжнародного туризму у контексті глобальних пандемій та збройних конфліктів. Перспективи розвитку туризму в Україні та вплив соціальних, демографічних та інших факторів на туристичний ринок.

ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Країнознавство у сфері туризму.

Функції і завдання країнознавства. Міждисциплінарний характер науки країнознавства. Регіон як основний об'єкт дослідження в країнознавстві.

Передумови формування країнознавчої науки в туризмі. Система географічних наук в туризмі. Особливості та специфіка туристичного країнознавства. Категорійний апарат туристичного країнознавства. Туристичний центр. Структура та характеристика джерел країнознавчої інформації для цілей туризму. Країнознавчі дослідження в туристичному бізнесі. Туристичне країнознавство в системі маркетингу туристичних підприємств. Країнознавство та статистична звітність підприємств туристичної індустрії.

Особливості туристичного районування світу.

Районування, як основний метод країнознавчого дослідження в туризмі. Принципи та критерії районування в туризмі. Поняття регіону. Регіоналізація. Підходи до визначення регіонів, їх різномасштабність. Межі регіону. Супермакрорегіон, макрорегіон, субрегіон, мезорегіон, мікрорегіон. Історико-географічні регіони.

Сучасні підходи до регіонального поділу світу. Особливості туристичного районування світу згідно з UNWTO (в залежності від обсягів турпоїздок, обсягів валютних находжень, темпів зростання чисельності відвідувачів). Типологія країн світу в залежності від геополітичного положення (географічного, демографічного,

економічного, політичного, історичного), наявності природно-рекреаційних ресурсів, стану туристичної інфраструктури. Типологія країн за економіко-географічними передумовами сталого розвитку туризму.

Туристичний імідж країни.

Поняття «образ», «імідж», «бренд» країни: ієрархія, сутність, властивості та специфіка застосування. Функції та стани туристичного іміджу країни. Методологічні основи створення туристичного іміджу країни. Механізми реалізації іміджевої політики.

Концепти просторово-територіальної організації країн світу.

Роль географічної характеристики країни для розвитку туризму. Опис території країни, її властивостей і складу. Природні умови та природні ресурси країни, що мають інтерес для туризму.

Туристична характеристика клімату в країні. Сезонні коливання кліматичних умов в країні, як фактори розвитку туризму. Туристична характеристика морів, річок, озер та боліт. Туристична характеристика рослинного та тваринного світу країни (флора і фауна).

Вплив політичних умов в країні на розвиток туризму. Політичні конфлікти та «гарячі точки». Форми правління в країні (монархія, республіка, країни Співдружності, джамахирія) та форми державного устрою (унітарна, федеративна та конфедеративна держава). Політична структура країни. Столиця країни та адміністративно-територіальний поділ.

Економічні умови в країні та їх вплив на розвиток туризму. Оцінка рівня економічного розвитку та галузевої структури економіки, що має вплив на розвиток туризму (ступінь розвитку туристичної інфраструктури): транспорт, готельне та ресторанне господарство, мережа туроператорів та турагентів, зв'язок, комунальне господарство, індустрія розваг і дозвілля, охорона здоров'я, освіта, спорт, сільське господарство, народні промисли. Роль історичної інформації в підвищенні туристичній привабливості країни.

Соціальна характеристика та культура країни як чинник розвитку туризму.

Населення країни як фактор розвитку туризму в країні. Значення демографічної характеристики населення для визначення туристичної привабливості країни. Оцінка показників «якості» населення країни, структура зайнятості та рівня безробіття. Розміщення та густота населення. Розселення та ступінь урбанізації в країні. Опис міста та передмістя, як основних туристських дестинацій країни. Визначення головних міст країни. Характеристика сільських поселень. Оцінка стану міграції населення в країні. Туристична характеристика народів країни. Релігійна приналежність людини як важлива складова туристичного вивчення народів країни.

Туристична характеристика культури народу, як об'єкту атракції. Культурні події та явища в країні як сучасні об'єкти туристської атракції. Необхідність врахування культурних традицій народу в туристичній характеристиці країни. Етнічні, етнографічні та національні традиції. Кулінарія як компонент культури. Традиції та культура харчування народів.

Європейський туристичний макрорегіон.

Структура та загальна характеристика європейського туристичного регіону. Туристичне районування та зонування території. Туристичні країни Північної

Європи. Туристичні країни Західної Європи. Туристичні країни Центральної та Східної Європи. Туристична політика країн Центрально-Східної Європи: досвід для України. Туристичні країни Західного Середземномор'я та Південної Європи. Провідні туристичні країни регіону, їх туристичні центри, розвинені види туризму. Франція як один з лідерів туризму Європейського макрорегіону.

Характеристика Американського туристичного макрорегіону.

Загальна характеристика Американського макрорегіону. Туристичні країни Північної й Центральної Америки. Туристичні країни Карибського басейну. Туристичні країни Південної Америки. США як центр туризму Американського макрорегіону.

Близькосхідний туристичний макрорегіон.

Структура та загальна характеристика Близькосхідного туристичного регіону. Туристичне районування та зонування території країн Південно-Західної Азії, Єгипту та Лівії. Провідні туристичні країни регіону, їх туристичні центри, розвинені види туризму. Єгипет як ключовий туристичний напрямок Близькосхідного макрорегіону.

Південно-Азійський та Азійсько-Тихоокеанський макрорегіони.

Структура та загальна характеристика Південно-Азійського та Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону. Туристичне районування та зонування території країн Південної, Південно-Східної, Східної Азії, Австралії та Океанії. Провідні туристичні країни регіону, їх туристичні центри, розвинені види туризму. Китай як один з лідерів туризму Азіатсько-Тихоокеанського макрорегіону.

Африканський туристичний макрорегіон.

Структура та загальна характеристика Американського туристичного регіону. Туристичне районування та зонування території країн Північної, Південної, Центральної Америки, острівних країн і територій Карибського басейну. Провідні туристичні країни регіону, їх туристичні центри, розвинені види туризму. ПАР як один з лідерів туризму Африканського макрорегіону.

ОСНОВИ КРАЇНОЗНАВСТВА

Країнознавство як наука. Історія виникнення.

Визначення поняття «країнознавство». Об'єкт, предмет країнознавчих досліджень. Методи та джерельна база країнознавчих досліджень. Закономірності та принципи країнознавства. Різновиди країнознавства.

Типології країн світу.

Поняття країна та територія. Кількісні та якісні типології. Основні пункти типового плану країнознавчої характеристики.

Географічне положення, розміри і форми територій та кордони країн.

Географічне положення. Територія держави. Склад території. Параметри території країни. Внутрішній поділ країн.

Розселення населення.

Поняття розселення. Види поселень. Методи дослідження мережі розселення країни. Опорний каркас розселення країни.

Політична карта світу.

Поняття «держава» і «країна». Форми правління та територіально-адміністративного устрою. Основні етапи формування політичної карти світу. Типи країн.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

- Бойко О.Д. Історія України: Навч. Посібник. К., 2010. 688 с.
- Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. К., 1996. 224 с.
- Горелов М.Є., Моця О.П., Рафальський О.О. Цивілізаційна історія України. К., 2009. 632 с.
- Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. К.: Наукова думка, 2009.
- Давня історія України. Т. 3. К., 2000. 695 с.
- Залізник Л.Л. Первісна історія України. К., 2009. 240 с.
- Залізник Л. Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2019, 640 с.
- Златоструй. Древняя Русь X – XIII вв. М., 1990. М., 1975
- Історія України / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін., під керів. В.А. Смолія. К.: Альтернативи, 2012. 416 с.
- Котляр М. Історія України в особах. Давньоруська держава. К., 2009. 240 с.
- Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь від язичництва до християнства. К., 1996. 222 с.
- Літопис Руський / переклад Л. Махновця. К., 1989. 590 с.
- Рыбаков Б.А. Киевская Русь и Русские княжества в XII–XIII вв. М., 1982. 592 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Х., 2016. 496 с.
- Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. Київ, 1998. Т. 4. 352 с.
- Толочко П.П. Київська Русь. К., 1996. 360 с.
- Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997. 380 с.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ

- Русина О. Україна під татарами і Литвою. Київ: Альтернативи, 1998. 320 с.
- Уривалкін О. М. Історія України (середина XIII – середина XVII ст.). Київ: Кондор, 2005. 284 с.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2009. 584 с.
- Горобець В. Україна. Люблінська унія та народження нової вітчизни. Київ, 2009. 204 с.
- Уривалкін О. М. Історія України (середина XIII – середина XVII ст.). Київ: Кондор, 2005. 284 с.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2009. 584 с.
- Гринь О.В. Практикум з історії України литовсько-польської доби. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2011. 423с.

Історія українського козацтва: Нариси: у 2 т. Київ Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2006. 800 с.; 2007. 724 с.

Уривалкін О. М. Історія України (середина XIII – середина XVII ст.). Київ: Кондор, 2005. 284 с.

Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV – середина XVII ст.). Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 300 с.

Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: у 3 т. Київ: Наукова думка, 1990-1993. Т. 1. 596 с.; Т. 2. 566 с.; Т. 3. 586 с.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДОБИ ГЕТЬМАНЩИНИ

Історія українського козацтва: Нариси у 2 томах. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1. 799 с.

Історія українського козацтва: Нариси у 2 томах. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. Т. 2. 723 с.

Історія українського селянства: Нариси в 2-х томах. Т. 1. Київ: Наукова думка, 2006. 631 с.

Історія українського селянства: Нариси в 2-х томах. Т. 2. Київ: Наукова думка, 2006. 653 с.

Історія української культури. У 5 томах. Т. 3: Українська культура другої половини XVII–XVIII століть. Київ: Наукова думка, 2003. 1246 с.

Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.). Київ: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2009. 447 с.

Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Кн. 1. Київ: Інститут історії України, 2018. 610 с.

Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Кн. 2. Київ: Інститут історії України, 2018. 580 с.

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2005. 582.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ XIX СТ.

Алексєєв Ю.М. Історія України: навчальний посібник для вузів. К., 2004. 256 с.

Бойко О.Д. Історія України: Посібник. К., 2016. 656 с.

Бокань В.А. Історія культури України: Навч. посібник. К., 2002. 256 с.

Горелов М.Є., Моця О.П., Рафальський О.О. Цивілізаційна історія України. К., 2005.

Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. К.: Генеза, 2000. 360 с.

Гупан Н.М., Пометун О.І. Історія України. К.: Освіта. 2012. 336 с.

Економічна історія світу і України: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Б.Д.Лановика. Тернопіль, 2004. 456 с.

Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. К. : Наук. думка, 2013. 1056 с.

Котова Н. Історія України: навчальний посібник. Харків: Одиссей, 2005. 413с.

Литвин В. Історія України: підручник / відп. ред.. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2013. 991 с.

Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К.: Альтернативи, 2005.

Михальчук П. А. Історія України. Курс лекцій. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Тернопіль: Астон, 2003. 272 с.

Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. Ч. 1-3. К.: Генеза, 1999.

Політична історія України. У 6-ти т. К., 2002–2004.

Політична історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.І.Танцюри. К., 2001. 488 с.

Рибалка І.К. Історія України. У 2-х ч. Ч.ІІ. Від початку ХІХ ст. до 1917 р. Харків, 1997. Ч.2.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Алексеев Ю.М. Історія України: навчальний посібник для вузів. К., 2004. 256 с.

Бойко О.Д. Історія України: Посібник. К., 2016. 656 с.

Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ століття. К.: Генеза, 2000. 360 с.

Гупан Н.М., Пометун О.І. Історія України. К.: Освіта. 2012. 336 с.

Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. К. : Наук. думка, 2013. 1056 с.

Калініченко В.В., Рибалка І.К., Історія України. Частина ІІІ: 1917-2003 рр.: Підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2004.

Котова Н. Історія України: навчальний посібник. Харків: Одиссей, 2005. 413с.

Литвин В. Історія України: підручник / відп. ред.. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2013. 991 с.

Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). К.: Альтернативи, 2005.

Михальчук П. А. Історія України. Курс лекцій. Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Тернопіль: Астон, 2003. 272 с.

Новітня історія України (1900 – 2000): Підруч. Для іст. спец. вищих навч. зал. / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.М.Литвин. 2-е вид, переробл. і доп. К.: Вища школа, 2002. 718 с.

Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. Ч. 1-3. К.: Генеза, 1999.

Політична історія України. У 6-ти т. К., 2002–2004.

Політична історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.І.Танцюри. К., 2001. 488 с.

Україна в ХХ ст.: зб. документів і матеріалів (1900–1939). Упор. А.Г.Слюсаренко, А.О.Буравченков, М.І.Миронець та ін. К., 2000. 448 с.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

В'ятрович В. Війна і міф. Невідома Друга світова. Київ, 2016. URL: <https://cutt.ly/hBaEBHs>

Друга світова війна в історичній пам'яті України: За матеріалами Українського інституту національної пам'яті / Упоряд. Л. Герасименко, Р. Пилявець. К.; Ніжин, 2010.

Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. К., Ніжин, 2010. URL: <https://cutt.ly/FBaEbZx>

Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 80-х років. Київ, 1995.

Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.). Львів, 2012.

Патриляк І. К. “Перемога або смерть”: український визвольний рух у 1939–1960-х рр. / Центр досліджень визвольного руху. Львів : Часопис, 2012. 512 с.

Касьянов Г. Україна 1991–2007: Нариси новітньої історії. Київ, 2008.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Історичне джерелознавство / [Ред. Я.С.Калакури]. Вид. 2. Київ, 2017.

Воронов В.І. Джерелознавство історії України. Дніпропетровськ, 2003.

Макарчук С. Джерелознавство історії України. Львів, 2008.

Макарчук С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій. Львів, 1999.

Джерелознавство історії України: Довідник / [Під ред. М.А.Варшавчика]. Київ, 1998.

Богдашина О.М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: Навчально-методичний посібник. 3-е вид., доп. та переробл. Харків: Сага, 2008.

Підгаєцький В.В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України ХХ ст.: Навчальний посібник для історичних факультетів. Дніпропетровськ, 2001.

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій. Київ, 2004.

Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок ХХ ст.). Київ, 2000.

Колесник І. І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ, 2013.

Коцур В. П., Коцур А. П. Історіографія історії України: курс лекцій. Чернівці, 1999.

Марченко М. І. Українська історіографія (з давніх часів до середини ХІХ ст.). Київ, 1959.

Оглоблин О. П. Українська історіографія. 1917 – 1956. Київ, 2003.

АРХЕОЛОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Абашина Н.С., Козак Д.Н., Синиця Є.В., Терпиловський Р.В. Давні слов'яни. Археологія та історія. Київ, 2012.

Археологія Української ССР. Київ, 1985. Т. 1.

Археологія Української ССР. Київ, 1986. Т. 2.

Брейд У., Трамп Д. Археологічний словарь. Москва, 1990.

Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України, Київ, 1994.

Відейко М.Ю. Археологія в Інтернеті. Довідник. Київ, 2001.

Зализняк Л. Л. Охотники на северного оленя Украинского полесья эпохи финального палеолита. Киев, 1989.

Зализняк Л. Л. Первісна історія України. Київ, 1999.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39.

Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 26.

Рындина Н. В., Дегтярева А. Д. Энеолит и бронзовый век. Москва, 2002.

Україна. Хронологія розвитку з давніх часів до пізньої античності. Т. 1. Київ, 2008.

Україна. Хронологія розвитку. Давні слов'яни. Київська Русь. Т. 2. Київ, 2009.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Історія Стародавнього Сходу : навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти / Н. О. Рижева, К. В. Горбенко, В.В. Кузовков. Миколаїв , 2019. 247 с. URL: <http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F->

[%D0%86%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE-](http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE-)

[%D0%A1%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%83.-](http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83.-)

[%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-](http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-)

[%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-](http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-)

[%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A0%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%B2%D0%B0-%D0%9D.%D0%9E.-](http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A0%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%B2%D0%B0-%D0%9D.%D0%9E.-)

[%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%9A.%D0%92.-](http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%9A.%D0%92.-)

[%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%92.%D0%92..pdf](http://history.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%92.%D0%92..pdf)

Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормативної дисципліни професійної підготовки для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія. Частина I / О. М. Луговий. Одеса, 2020. 214 с. URL:

http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/31305/1/lugovyi_ist_star_svitu.pdf

История Древнего Востока: учебник для вузов / под ред. В. И. Кузищина. Изд. 3-е, перераб. и доп. М., 2003. 462 с. URL: http://yanko.lib.ru/ann/hist_anc_east-kuz-a.htm

Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Підручник. К., 2009. 592 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-105.html>. URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Kryzhanivskyi_Oleh/Istoriia_Starodavnoho_Skhodu/

Миронов В. Древние цивилизации. М., 2006. URL: https://historylib.org/historybooks/Vladimir-Mironov_Drevnie-tsivilizatsii/

Орлова Т. В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій: навч. посіб. К., 2012. 446 с.

Седов А. В. (ред.). История древнего Востока. От ранних государственных образований до древних империй. М., 2004. 892 с.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2016. Т. 1. Стародавня Греція. 656 с.

Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2016. Т. 2. Стародавній Рим. 848 с.

Балух В. О. Історія античної культури. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2016. 632 с.

Орлова Т. В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій: навч. посіб. К., 2012. 446 с.
Ткаченко В. В. Лекції з розвитку державно-правових відносин у давньогрецькій і давньоримській цивілізаціях: Навчальний посібник. Київ: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2005. 384 с.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Балух В., Коцур В. Історія середніх віків. Т.1. Чернівці, 2010.
Балух В., Коцур В. Історія середніх віків. Т.2. Чернівці, 2011.
Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. Львів, 2011.
Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Наук. ред. Л. Зашкільняк. Львів, 2002.
Зінько О., Калитко С., Кравчук О., Поп І. Нариси історії Чехії. Вінниця, 2017.
Історія південних і західних слов'ян / за ред. В.Ярового. Київ, 2001.
Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л.Зашкільняка. Львів, 2001.
Кріль М. Історія Словаччини. Львів, 2006.
Крижановська О. Історія середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського середньовіччя. Київ, 2004.
Острогорський Г. Історія Візантії. Львів, 2002.
Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів/ упор. В. Яровий. Львів, 2001.
Цьольнер Е. Історія Австрії. Львів, 2001.
Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ХІХ СТ.

Вандич П. Ціна свободи: Історія Центрально-Східної Європи від середньовіччя до сьогодення. К., 2004.
Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Львів, 2002.
Зінько О., Калитко С., Кравчук О., Поп І. Нариси історії Чехії. Вінниця, 2017.
История Польши: В 3-х томах. Москва, 1954-1958.
История Чехословакии: В 3-х томах. Москва 1956-1960.
История Югославии: В 2-х томах. Москва, 1963.
История южных и западных славян. М., 2001. Т.1–2.
Історія південних і західних слов'ян / за ред. В.Ярового. Київ, 2001.
Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л.Зашкільняка. Львів, 2001.
Краткая история Болгарии: с древнейших времен до наших дней. Москва, 1987.
Краткая история Польши. Москва, 1993.
Цьольнер Е. Історія Австрії. Львів, 2001.
Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007.
Шайдуrow В.Н. История стран Центральной и Восточной Европы с древнейших времен до конца XX в. СПб., 2008.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодні. К.: Критика, 2004. 464 с.
- Винарчук Т.В. Зовнішньополітичні фактори державотворення українців та інших народів Центрально-Східної Європи (1917 – 1920 рр.) Наукові праці історичного факультету ЗДУ. Запоріжжя, 2004. Вип.18. С.45– 53.
- Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи і Америки 1918 – 1945 рр.: Підручник для студ. вищ. навч. закл. К., 2003. 412 с.
- Дейвіс Н. Європа. Історія. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с.
- Єславич Б. Історія Балкан ХХ століття. К.: Видавництво «Свенас», 2004. 600 с.
- Історія Центрально-Східної Європи: Посібник за ред. Л. Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. 660 с.
- Ротшильд Д. Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами. К.: «Мегатайп», 2001. 496 с.
- Рудько С.О. Історія Центрально-Східної Європи (кін.ХVІІІ – поч. ХХІ ст.): Навчально-методичний посібник з курсу. Острог, 2010. 220 с.
- Яровий В. Новітня історія центральноєвропейських та балканських країн. ХХ ст.К.: «Генеза», 2005. 816 с.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

- Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 - 2002 рр.). Київ, 2004.
- Історія південних і західних слов'ян. Підручник. Київ, 1987.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.
- Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ - початок ХХІ ст.): Навчальний посібник. Київ, 2008.
- Пуґач Є.П., Страшнюк С.Ю. Історія західних та південних слов'ян ХХ століття. Посібник. Харків, 1998.
- Яровий Я. І. Новітня історія Центральноєвропейських та балканських країн. ХХ століття. Київ, 2005.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ

ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

- Балух В. Ранньомодерна Європа : підручник / В. О. Балух, В. П. Коц – Чернівці, 2016. 704 с.
- Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Т. 1. Раннє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2009. 496 с.
- Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Т. 2. . Високе і пізнє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2010. 616 с.
- Балух В.О. *Культура ранньомодерної Європи* : підручник для вузів / Василь Олексійович Балух, Віктор Петрович Коцур . – Харків : Фоліо, 2017 . – 495 с.
- Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка и капіталізм. В 3 т. М., 1986–1992.

Василевський В. Лекції по історії Середніх віків. Спб.: Алтея, 2008. 646 с.
Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів / За ред. Л. В. Войтовича. – Львів: Тріада Плюс, 2010. 502 с.
Жак Ле Гофф. Цивілізація середньовікового Запада. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. 560 с.
История средних веков: В 2 т. Учебник / Под ред. С.П.Карпова. Т 1. М: Изд-во Моск. ун-та; Изд-во «Высшая школа», 2003. 640 с.; Т. 2. 432 с.
Крижановська О., Крижановський О. Історія середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. К.: Либідь, 2006. 368 с.

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Курс лекцій. – К., 2002.
Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Тематична хрестоматія. – К., 2011.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ

Головченко В.І., Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Колоніальний Схід (кінець XIX ст. - друга третина XX ст.). – К., 2010.
Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI — поч. XX ст.) – К., 2012
Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). – К., 2007.

НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ (XVII – перша половина XIX ст.)

Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV–XX століть: Навч. посіб. / Ю. А. Горбань, Б. І. Білик, Л. В. Дячук та ін.; За ред. Ю. А. Горбаня. К. : Вікар, 2003. 435 с.
Кучма В. В. Государство и право Нового времени (XVII–XIX вв.) Волгоград : Издательство Волгоградского университета, 2002. 360 с.
Новая история стран Европы и Америки: Первый период: (Учеб. для вузов по спец. "История" / Под ред. А. В. Адо. М., 1986. 622, [1] с. URL: <http://www.historichka.ru/materials/ado/index.html>
Новая история стран Европы и Америки: период 1640–1870 гг. / Под ред. А. В. Адо. М. : Высшая школа, 1986. 624 с.
Практикум з курсу “Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу”. Для студентів історичного факультету. Частина перша. Укладач Зоя Баран. Львів, 2006. 176 с. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/metodychni-rekomendatsii-istoriia-zakhidnoi-YEZHVropy-ta-pivnichnoi-Ameryky-novoho-chasu.pdf>

НОВА ІСТОРІЯ ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Бисмарк О. Мысли и воспоминания. – М.-Мн., 2002. – Т. 1-2.
Гарибальди Дж. Мемуары. – М., 1966.

- Галкин И.С. Создание Германской империи. 1815 – 1971. – М., 1986.
Германская история в новое и новейшее время / Под ред. С.Д.Сказкина. - М., 1970. – Т. 1,2.
Дебидур А. Дипломатическая история Европы. – Ростов-наДону, 1995.
История Италии. – М., 1970. – Т. 2. История Венгрии. – М., 1972. – Т. 2.
Канн С.Б. Объединение Германии (1864 – 1871). – М., 1957.
Пристер Е. Краткая история Австрии. – М., 1952.
Черников И. Гибель империи. – М.-СПб., 2002.
Новая история. Второй период / Под ред. Е.Е.Юровского. – М., 1998.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

- Бурдяк В. Політична культура країн Європи в контексті інтеграційних процесів. Чернівці : Рута, 2004. 328 с.
Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 - 1945). Навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: Слово. 2003. 619 с.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

- Газін В.П. Новітня історія країн Європи і Америки 1918-1945 рр.: Підручник для студ. вищ. навч. закл. К., 2003. 472 с.
Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 - 2002). Навчальний посібник. Вінниця: Видавництво Фоліант, 2003. 560 с.

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

- Бесєдіна (Порох) Н.В. Країни Тропічної та Південної Африки / Н.В.Бесєдіна. Всесвітня історія (1945 – 1996 рр.). Матеріали на допомогу вчителям, студентам, учням 11 класів, абітурієнтам. Полтава: ПОПОПП, 1997. С. 141–144.
Козицький А.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – 1999 рр.): Курс лекцій. Львів: Афіша, 2000. 425 с.
Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.]. Суми: Університетська книга, 2006. 329 с.
Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.): [Посібн. Для студ. вищ. навч. закладів]. Суми: Університетська книга, 2002. 288 с.
Стрілюк О.Б. Практикум з новітньої історії країн Азії та Африки (1918 – 1945 рр.) [Текст]: [навч. посіб.]. Чернівці: Лозовий В. М. [вид.], 2014. 311 с.

Електронні джерела:

- Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://orientalstudies.org.ua/uk/home/>
Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html>

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Газін В.П. Новітня історія країн Європи і Америки 1918-1945 рр.: Підручник для студ. вищ. навч. закл. К., 2003. 472 с.

Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 - 2002). Навчальний посібник. Вінниця: Видавництво Фоліант, 2003. 560 с.

Бесєдіна (Порох) Н.В. Країни Тропічної та Південної Африки / Н.В.Бесєдіна. Всесвітня історія (1945 – 1996 рр.). Матеріали на допомогу вчителям, студентам, учням 11 класів, абітурієнтам. Полтава: ПОПОПП, 1997. С. 141–144.

Козицький А.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – 1999 рр.): Курс лекцій. Львів: Афіша, 2000. 425 с.

Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: [Навч. посібн.]. Суми: Університетська книга, 2006. 329 с.

Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.): [Посібн. Для студ. вищ. навч. закладів]. Суми: Університетська книга, 2002. 288 с.

Стрілюк О.Б. Практикум з новітньої історії країн Азії та Африки (1918 – 1945 рр.) [Текст]: [навч. посіб.]. Чернігів: Лозовий В. М. [вид.], 2014. 311 с.

Електронні джерела:

Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://orientalstudies.org.ua/uk/home/>

Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>

Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL:

<https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html>

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Баханов К.О. Навчання історії в школі під кутом зору компетентнісного підходу: посібник для учителя. Харків. 2012. 127 с.

Баханов К. Організація особистісно-орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя історії. Харків: Видавнича група «Основа». 2008. 159 с.

Баханов К. Інноваційні системи, технології та модель навчання історії в школі. Запоріжжя: Просвіта. 2000. 328 с.

Дубінський В.А. Методика викладання історії в школі: Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. К.-Подільський державний університет. 2005. 82 с.

Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/komp_2018.pdf

Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ: Видавництво А.С.К. 2004. 192 с. URL: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbm9ubWtwcmlyb2RuaWNpaGRpc2NpcGxpbnxneDozOTJhYzkyMGNiZjU2ODU>

Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/3731/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%BD_%D0%9E.%D0%86.%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf

Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Вид. ХНАДУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 324 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/942225ae-467a-4e6a-9299-ed279e9b6783/content>

ПЕДАГОГІКА

Закон України «Про освіту». URL : www.golos.com.ua/article/294010

Закон України «Про вищу освіту». URL : zakon.rada.gov.ua/go/1556-18_5. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-204>.

Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL : ru.osvita.ua/legislation/ser_osv/76886/
Березівська Л.Д. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ–ХХ ст.): хрестоматія. Київ: Науковий світ, 2003. 418 с.

Березюк О.С., Власенко О.М. Хрестоматія з української педагогіки: навчально-методичний. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 338 с.

Белкіна Н.І., Коваленко Є.І., Яковець Н.І. Історія педагогіки : навч. посібник. Ніжин, 2001. 246 с.

Гончаренко С.У. Український педагогічний словник: довідкове видання. Київ: Либідь, 1997. 374 с.

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

Євтушенко М.Ю., Хижняк М.І. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 350 с.

Ісаєнко В., Рідей Н., Навроцька Д., Уліщенко А. Синергетична педагогіка: навч.-метод. посібник. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, НАУ, 2019. 416 с.

Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посібник. Київ: Знання, 2005. 336 с.

Козловський Ю.М. Методика науково-педагогічного дослідження. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 192 с.

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України*. 2015. № 8. С. 87 – 95.

Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття. Тернопіль: Богдан, 1996. 290 с.

Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Тернопіль: Богдан, 1996. 436 с.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України*. 2011. №№ 4 – 5 – 6. С. 84 – 93.

Максименко В.П. Дидактика: курс лекцій: навч. посібник. Хмельницький: ХМЦНП, 2013. 222 с.

Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. 87 К. : ТОВ «Вид-во дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL : <http://nus.org.ua/npcontent/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

Любар О.О. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія. Київ : Знання, 2005. 767 с.

Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник. Київ: Центр навч. літератури, 2003. 360 с.

Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посібник. Київ: Знання, 2006. 447 с.

Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи.

URL : [mon.gov.ua/новини %202016/12/05/Konsepziya.pdf](http://mon.gov.ua/новини/%202016/12/05/Konsepziya.pdf)

Пашенко М.І., Красноштан І.В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 228 с.

Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник. Харків : ХНПУ, 2018. 457 с.

Сбруєва А., Рисіна М., Осьмук Н., Чистякова І. Практикум з історії педагогіки. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. 165 с.

Чопик Ю.С, Стражнікова І.В. Зарубіжна реформаторська педагогіка в оцінках українських науковців другої половини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2017. 264 с.

Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження: монографія. Харків: ФОП Панов А. М., 2017. 237 с.

Інформаційні ресурси

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України. URL: <http://www.library.edu-ua.net/id/485/>.

Електронна бібліотека праць класиків педагогіки. URL : http://www.klex.ru/books/age_psychology/diary.rar–

Електронний навчально-методичний посібник з історії педагогіки. URL: http://www.rsu.edu.ru/files/e-leaning/Shetinina_History

Зайченко І. В. Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2010. 624 с. URL : http://megalib.com.ua/book/9_Istoriya_Hedagogiki_Kniga_1_Istoriya_zarybijn oi_pedagogiki.html

Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. 87 К. : ТОВ «Вид-во дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL : <http://nus.org.ua/nrcontent/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

Спеціалізація «Експертиза культурно-історичних цінностей»

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Абрамова І.В. Критерії визначення категорій пам'яток та порядок внесення їх до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. *Міжнародний досвід охорони культурної спадщини та пам'яткоохоронне законодавство України*: Матеріали конференції. К., 2002. С. 109 – 113.

Акуленко В. Охорона пам'яток культури в Україні (1917–1990). К., 1991. 274 с.

Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України: Монографія. К., 2013. 616 с.

Вечерський В.В. Національна програма: облік пам'яток та історичних міст як перший етап розробки. *Археометрія та охорона історико-культурної спадщини*. К., 2000. Вип. 4. С. 102-111

- Гаврилюк С.В. Історичний нарис пам'яткоохоронної справи. *Основи пам'яткознавства*. К., 2012. С. 248–284.
- Горбик В.О., Денисенко Г.Г. Проблеми дослідження пам'яток історії та культури в Україні. *Українській історичний журнал*. 2003. № 3; 2004. № 2.
- Денисенко Г. Проблеми охорони і збереження вітчизняної культурної спадщини в сучасному суспільстві. *Краєзнавство*. 2009. Ч. 1–2. С. 151–168.
- Закон України «Про охорону культурної спадщини». *Вісник Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*. Спеціальний випуск. К., 2000. 32 с.
- Заремба С. Нариси з історії українського пам'яткознавства. К., 2002. 204 с.
- Збірник нормативно-правових актів з питань охорони культурної спадщини. Луцьк, 2005. 95 с
- Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
- Мищак І. Законодавче забезпечення охорони культурної спадщини та шляхи його вдосконалення в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2013, № 3. С. 31-37.
- Основи пам'яткознавства. К., 2012. 312 с.
- Прибега Л. Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS): 1965 – 2005 рр. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2005. № 2. С. 148–150.
- Про охорону і використання пам'яток історії та культури : Закон Української РСР від 13.07.1978 р. № 3600-ІХ *Відомості Верховної Ради*. 1978. № 30.
- Про ратифікацію Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. *Указ Президії Верховної Ради Української РСР* від 4 жовтня 1988 р. № 6673-ХІ.
- Основи законодавства України про культуру : Закон України від 14.02.1992 р. № 2117-ХІІ *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 21.
- Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання. *Постанова Кабінету Міністрів України* від 12.08.1992 р. № 466.
- Про охорону археологічної спадщини : Закон України від 18.03.2004 р. № 1626-ІУ *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 26.
- Федорова Л.Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870–1910-і рр. К., 2013. 373 с.

ЕКСПЕРТИЗА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

- Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» від 14 травня 1954 р.
- Конвенція ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» від 14 листопада 1970 року.
- Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» від 16 листопада 1972 р.
- Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей від 21 вересня 1999 року № 1068-ХІV.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України" від 20.06.2000 № 984.

Інструкція «Про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України», затверджена наказом Міністерства культури і мистецтва України від 22 квітня 2002 року № 258.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення» від 26 серпня 2003 року № 1343.

Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Переліку державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей» від 31 березня 2017 року № 267.

Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення державної експертизи культурних цінностей» від 15 листопада 2019 р. № 877.

Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України: Монографія. Київ, «Юстініан», 2013. 616 с.

Артюх Т.М. Діагностика та експертиза коштовностей. Підручник. Київ: "Альтерпрес", КНТЕУ, 2004. 480 с.

Артюх Т.М. Оцінка культурних цінностей. Київ: КНТЕУ, 2010. 188 с.

Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства: навчальний посібник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 490 с.

Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища: Збірник офіційних документів / Упор. В.І. Фрич; Відп. Ред М.В. Гарник. Київ.: Істина, 2002. 336 с.

Індутний В.В. Оцінка культурних цінностей: Підручник. Київ: КНТЕУ, 2016. 880 с.

Індутний В.В., Чернявська Е.В., Шкляр С.М., Платонов С.М. та ін. Оцінка культурних цінностей. Київ: ТОВ «АЯКС ПРІНТ», 2006. 608 с.

Калашникова О. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей. Підручник. Київ: Знання, 2006. 480 с.

Класифікація і визначення прогнозної вартості культурних цінностей / За ред. В.В. Індутного. Київ, 2003.

Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища: Збірник офіційних документів. Київ, 2002.

Максимов В.В. Імплементація норм міжнародного права у сфері охорони культурних цінностей у внутрішнє право України / За ред. В.Н. Денисова. Київ, 2006.

Міжнародна охорона, захист і повернення культурних цінностей. Київ, 1993.

Методика класифікації і визначення прогнозної вартості культурних цінностей / В.В. Індутним, С.М. Шкляр, Е.В. Чернявська та ін. Київ: Друкарня Державного гемологічного центру України, 2003. 50 с.

Опис культурних цінностей у митній документації / За ред. О. Калашнікової. Дніпропетровськ, 2000.

Платонов Б.О. Основи оціночної діяльності: підручник. Київ: НАКККіМ, 2013.

227 с.

Технология, исследование и хранение произведений станковой и настенной живописи / под ред. Ю. И. Гренберга. Москва: ГОСНИИР, 2000. М.: Изобразительное искусство, 1987 348 с.

ОСНОВИ ФАЛЕРИСТИКИ

Державні нагороди України. Кавалери та лауреати: Довідково-енциклопедичне видання / Уклад.: Болгов В.В., Болгов І.В. Київ: Інститут біографічних досліджень, 2006. 736 с.

Нагороди України: історія, факти, документи: у 3-х томах. Київ: «Українознавство», 1996.

Нестеренко П.В. Допоміжні історичні дисципліни. Геральдика, фалеристика: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2015. 448 с.

Нестеренко П.В. Експертиза предметів і атрибутів: геральдика, фалеристика, вексилологія, екслібристика: робоча програма / П.В.Нестеренко. Київ : ДАКККіМ, 2005.

Самойленко О.Г. Спеціальні історичні дисципліни: навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. Ніжин, 2004.

Табачник Д.В., Бузало В.Й., Воронін В.М. Українська фалеристика. З історії нагородної спадщини. У двох книгах. Книга І. Київ, 2004. 480 с.

Спеціалізація «Історико-культурний туризм»

ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Абрамов В. Історія туризму. / В. Абрамов, М. Тонкошкур. – Х.: ХНАМГ, 2010. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.К.Федорченко, О.М.Костюкова, Т.А. Дьорова, М.М.Олексійко. - К.: Кондор, 2004.

Кияк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці, 2003.

Лиман С.І., Парфіненко А.Ю., Посохов І.С. Історія туризму: навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2018.

Луцишин Н.П., Луцишин П.В. Економіка й організація міжнародного туризму: Навч. посіб. – 2013.

Любіцева О. О. Методика розробки турів. Навчальний посібник. / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2003.

Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева – К.: Альтерпрес, 2003.

Мальська М.П., Антонов Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. – К.: Знання, 2008.

Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Передмова В.М. Литвина. - К.:Видавничий Дім «Слово», 2006.

Тонкошкур М. В. Туристське країнознавство: Підручник / М.В. Тонкошкур, М.М. Покоłodна, І.Л. Полчанінова. – Х.: ХНАМГ, 2011.

Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: Навч. посіб. / Передм. В.А.Смолія. - К.: Вища шк., 2002.

ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Дмитрук О. Ю. Туристичне країнознавство / О. Ю. Дмитрук. – К.: Київський університет, 2002.

Корж Н. В. Управління туристичними дестинаціями : підруч. / Н. В. Корж, Д. І. Басюк. – Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017.

Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева – К.: Альтерпрес, 2003.

Мальська М. П. Туристичне країнознавство: Азія та Океанія: навч. посіб. / М. П.

Мальська М. П. Туристичне країнознавство: Європа: навч. посіб. / М. П.

Мальська, О. Ю. Бордун, М. З. Гамкало. – К.: Центр учбової літератури, 2010.

Мальська М. Світовий досвід розвитку туризму / М. Мальська, Н. Паньків, А. Ховалко. – К. : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2017.

Мальська, О. Ю. Бордун, М. З. Гамкало. – К.: Центр учбової літератури, 2018.

Масляк П. О. Країнознавство: підруч. / П. О. Масляк. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2008.

Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство: навч. посіб. / А. Ю. Парфіненко., Харків: Бурун Книга, 2009.

Редько В. Є. Туристичне країнознавство. Курс лекцій / В. Є. Редько. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011.

Туристичне країнознавство: підруч. / за ред. А. Ю. Парфіненко, В.І. Сідоров, О.О. Любіцева – 2-ге вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2015.

КРАЇНОЗНАВСТВО

Країнознавство: підручник / за ред. В.П. Крижанівського, В.І. Головченка, Київ, 2009.

Країнознавство: Підручник / В.П. Крижанівський, М.С. Дорошко, В.І. Головченко, Київ, 2012.

Країнознавство: Навч. пос / Ред. Надтонка Г.М., Наулко В.І., Київ, 2004.

Головченко В.І., Кравчук О.А. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія: Навчальний посібник, Київ, 2006.

Мальська М.П., Антонюк Н.В., Занько Ю.С., Ганич Н.М. Країнознавство: теорія та практика, Київ, 2012.

Масляк П.О. Країнознавство: Підручник, Київ, 2007.

Сербіна Н.Ф., Кривонос Р.А. Малі країни Європи: Навчальні матеріали з курсу Країнознавство Європи та Північної Америки», Київ, 2007.

Яценко Б.П., Бабарицька В.К. Країнознавство: основи теорії, Київ, 2009.